

ortadoğu

analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Aralık 2023 • Cilt: 14 • Sayı: 132 • Fiyatı: ₺ 40

GAZZE SAVAŞI SONRASI ORTADOĞU

OYUN ORHAN

GAZZE DİPLOMASİSİ: TÜRKİYE-İSRAİL VE TÜRKİYE-KÖRFEZ İLİŞKİLERİNDE KAVŞAKLAR

GÖKHAN ERELİ

GAZZELİ GRUPLAR VE İSRAİL ARASINDAKİ REHİNE SÜRECİ: STRATEJİK BİR DEĞERLENDİRME

GÖKHAN BATU

BIDEN'İN ÇÖZÜMSÜZLÜK POLİTİKASI

DR. TAMER KASIKCI

BÖLGESEL İSTİKRAR ARAYIŞINDA GAZZE DİPLOMASİSİ

ISSN 1308-7541

9 774308 754001

www.orsam.org.tr

ORSAM RÖPORTAJ
GIORGIO CAFIERO

ABDENNOUR TOUMI

İSRAİL'İN GAZZE SALDIRILARI VE
ANKARA-TEL AVİV İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

SIERRA LEONE'DA
26 KASIM 2023 DARBE GİRİŞİMİ

DOÇ. DR. VOLKAN İPEK

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmalarını okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20 www.orsam.org.tr [f](#) [in](#) [X](#) [v](#) orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhtittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Doç. Dr. Göktuğ Sönmez
Doç. Dr. Mustafa Yetim
Doç. Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : +90 312 341 52 39
Sertifika No: 44423

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 14, Sayı 132, Aralık 2023
Yerel Süreli Yayın
Basım Tarihi: 30 Kasım 2023

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayınıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2023 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

ORSAM ailesi olarak, 7 Ekim gününden beri devam eden Hamas-İsrail çatışmaları sebebiyle hayatını kaybeden sivillere Allah'tan rahmet, ailelerine ve sevenlerine başsağlığı, yaralılarına ise acil şifalar diliyoruz. Yaklaşık iki aydır yaşanan yıkıma ve İsrail'in derinleşen Gazze işgaliyle yol açtığı insani trajediye ilişkin üzüntülerimizi yeniden bildirmek isteriz. Kritik dönüşümleri bu çatışmalar sonucunda tecrübe eden bölge ülkeleri ve küresel aktörler, hâlen sorunun çözümünden uzak görüntü sergilerken dünya kamuoyunda Gazze'deki İsrail'in işgal sürecine ve savaş suçlarına ilişkin derin tepki günbegün artarak devam etmektedir.

Bu bağlamda bölgede bağımsız Filistin devleti, İsrail işgalinin sonlanması ve kalıcı barışın sağlanması temennimizi dile getirerek Ortadoğu Analiz'in 132. sayısında da bu zor konuları dikkatinize sunmaya çalışacağız. İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı ardı arkası kesilmeyen askerî saldırılar, dünya kamuoyunda ciddi tepki toplarken ve İsrail karşıtı protestolara yol açarken, başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere Batılı ülkelerin şaşmaz ve sarsılmaz İsrail desteği temel tartışma konusu olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu boyutun dikkatlice gözler önüne serilmesi hem bu sayımızın hem de genel olarak meselenin çözümsüzlüğünün anlaşılmasında kritik noktadır.

Başta 7 Ekim sonrası rehine meselesi ve Gazzeli gruplarla İsrail arasında yaşanan ateşte süresince rehine takası ve Türkiye-İsrail ilişkilerinde yaşanan Gazze gerilimi ve geleceği ele alınmış olmakla birlikte meselenin Türkiye-Körfez ilişkilerine tesiri, İsrail saldırılarını karşısında İran'ın tutumu

ve Gazze'de yaşanan savaşın Ortadoğu etkileri kaleme alınmıştır. Öte yandan Joe Biden yönetiminin yaşananlar karşısında bir çözümsüzlük politikası izlemesi ve İsrail'e olan koşulsuz desteğinin Küresel Güney'de ABD imajını sarsması, normatif değerler üzerine kurulmuş olan Avrupa Birliği'nin Ortadoğu politikasındaki tutarsızlıkları ve bu tutarsızlıkların İsrail-Filistin meselesinde daha da belirgin hâle gelmesi değerlendirilmiştir.

İsrail'in güvenlik stratejisinin tarihsel-düşünsel temelleri ve boyutlarının ele alındığı bu sayımızda İsrail'in önleyici müdahale stratejisi bağlamında Suriye'yi hedef alan saldırıları ve Suriye'deki gelişmeleri dönüştürücü etkisi irdelenen meseleler arasındadır. Son olarak, Afrika'da son dönemde yoğunlaşan darbeler ışığında Sierra Leone'da 26 Kasım tarihinde yaşanan darbe girişimine ilişkin detaylara da yer ayırması bulunmaktadır.

Gelecek olduğu üzere bu sayımızda da kasım ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, etkinliklerimize ilişkin bir kısım, kapak konusuyla ilişkili önemli bir konunun incelenmesi ve bölgedeki meselelere ilişkin önde gelen uzmanlarla yapılan mülakat bulunmaktadır. Röportaj kısmında Washington merkezli danışmanlık şirketi Gulf State Analytics'in kurucusu ve üst yöneticisi Dr. Giorgio Cafiero'nun Hamas-İsrail çatışmalarına ilişkin bölgedeki ülkelerin politikalarındaki temel faktörlere yönelik analizinden ve meselenin geleceğine ilişkin değerlendirmelerinden faydalanabilirsiniz. Biyografi/Tema kısmında ise İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun hayatı ve kariyeri hakkında ilgi çekici detaylara ulaşabilirsiniz.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Aralık 2023 Cilt: 14 Sayı: 132

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

KAPAK DOSYASI

08 İsrail'in Gazze Saldırıları ve
Ankara – Tel Aviv İlişkilerinin Geleceği / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

12 Gazze Savaşı Sonrası Ortadoğu / Oytun Orhan

20 Gazzeli Gruplar ve İsrail Arasındaki Rehine Süreci: Stratejik Bir Değerlendirme / Gökhan Batu

26 Biden'in Çözumsuzlük Politikası / Dr. Tamer Kaşıkçı

30 İsrail Saldırıları Karşısında İran'ın Tutumu / Dr. Mustafa Caner

34 İsrail'in Suriye'deki Saldırılarının Dönüştürücü Etkisi / Dr. Ömer Behram Özdemir

38 İsrail'in Ulusal Güvenlik Stratejisi: Ontolojik Tehdit ve Ebedî Savaş / Dr. İsmail Sarı

42 ABD'nin İsrail'e Koşulsuz Desteği ve Küresel Güney'de
Hegemonyasının Erozyonu / Dr. Hüsnü Taş Yetim

46 Normatif Aktörlük Krizi: Avrupa Birliği'nin İsrail-Filistin İmtihanı / Merve Zorlu

BÖLGESEL GELİŞMELER

SIERRA LEONE'DA
26 KASIM 2023 DARBE GİRİŞİMİ

Doç. Dr. Volkan İpek

16

GAZZE DİPLOMASİSİ:
TÜRKİYE-İSRAİL VE
TÜRKİYE-KÖRFEZ
İLİŞKİLERİNDE
KAVŞAKLAR

Gökhan Erel

50

RÖPORTAJ

58

Abdenmour Toumi

Doç. Dr. Giorgio Cafiero:

İSRAİL'İN GAZZE'DEKİ
'SAVAŞI' ÖFKE VE
İNTİKAM ARZUSUNDAN
KAYNAKLANMAKTADIR

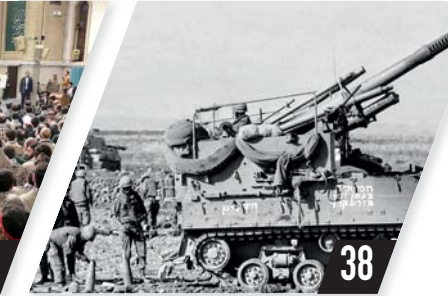

BİYOGRAFİ

NETANYAHU'NUN
TARTIŞMALI SİYASİ
HAYATI VE FAALİYETLERİ

Gülnihal Koçak

54

ISSN 1306-7541

9 771308 754001

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Kasım 2023

- İsrail Ordusu, 1 Kasım'da kara operasyonlarının daha da genişletilmesine hazırlık amacıyla topçu birlikleri, savaş uçakları ve savaş gemileriyle karadan nüfuz ettiği bölgelerin çevresini bombalamayı yoğunlaştırdı. Gazze kentinin kuzey-batı ve güneydoğu eksenlerinde yoğunlaşan bombardımanlarda, yollar, tarım arazileri ve boş evler hedef alındı.

3 Kasım 2023

- İsrail'de Bakanlar Kurulu, Filistin hükümeti adına topladığı vergi fonundan Gazze Şeridi'ne ve Filistinli tutsuklara ayrılan miktarın kesilmesine karar verdi.
- Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Temsilciler Meclisi, Cumhuriyetçiler tarafından İsrail için 14,3 milyar dolarlık yardım paketi talebinde bulunulan yasa tasarısını onayladı.
- Birleşmiş Milletler (BM), İsrail'in yoğun saldırı altında tuttuğu Gazze Şeridi'nde aralarında yerinden edilen Filistinlilerin de bulunduğu yaklaşık 50 binasının zarar gördüğünü, bazılarının doğrudan vurulduğunu belirtti.

5 Kasım 2023

- ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, Ortadoğu turu kapsamında Batı Şeria'ya ziyaret gerçekleştirdi ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile görüştü.
- The Wall Street Journal (WSJ) gazetesi, ABD ve İsrail'in, Gazze'ye ilişkin uzun vadeli planlarda görüş ayrılığı yaşadığını öne sürdü.
- Suriye'nin Deyrizor ile Haseke illerinde ABD güçlerinin konuşlandığı Şeddadi ile Koniko doğal gaz sahası üssüne karadan karaya atış yapılan silahlarla ve aidiyeti bilinmeyen İHA'larla saldırılar düzenlendi.

2 Kasım 2023

- İngiltere Başbakanı Rishi Sunak, Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah Sisi ile yaptığı telefon görüşmesinde, Gazze ve Ortadoğu'daki durumu ele aldı.
- Katoliklerin ruhani lideri ve Vatikan Devlet Başkanı Papa Franciscus, İsrail-Filistin sorunu için "iki halk, iki devletli çözüm"ü işaret etti.
- Yemen'deki Husiler, çok sayıda insansız hava aracını (İHA) İsrail içlerindeki birçok hedefe doğru fırlattıklarını duyurdu.

4 Kasım 2023

- Mısır Sağlık Bakanı Halid Abdulgaffar, abluka altındaki Gazze Şeridi'nden günde 40 ila 50 yaralının Refah Sınır Kapısı üzerinden ülkeye giriş yaptığını ve yakındaki hastanelere nakledildiğini belirtti.

7 Kasım 2023

- Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, Türkiye'yi ziyaret eden ABD'li mevkidaşı Antony Blinken ile bir araya geldi. Fidan, İsrail'in Gazze'de sivilleri hedef almasının ve insanların yerlerinden etmesinin önlenmesi, acilen tam ateşkes ilan edilmesi gerektiğini vurguladı.

9 Kasım 2023

- İsrail Ordusu Lübnan'ın güneyindeki sınır bölgelerine beyaz fosfor bombası ve ağır topçu atışlarıyla saldırılar düzenledi.
- ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM) Suriye'de İran'a yakın gruplara hava saldırısı düzenlediğini duyurdu.
- Filistin Maliye Bakanlığı, İsrail'in ekim ayından itibaren Filistin hükümeti adına topladığı vergi fonunun çoğunu kestğini, bu nedenle fonu almayı reddettiklerini açıkladı.

10 Kasım 2023

- İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'dan "işgal" açıklaması geldi. Netanyahu, "Hamastan sonra da Gazze, İsrail Ordusunun kontrolü altında kalacak" dedi.
- ABD'nin Suriye'deki İran yanlısı gruplara yönelik saldırısının ardından misilleme olarak Irak'ta üç Suriye'de bir ABD üssüne insansız hava araçlarıyla saldırı düzenlendi. Saldırıda küçük çaplı yaralanmalar olduğu açıklandı.
- Dünya Müslüman Âlimler Birliği, dünyanın dört bir yanındaki Müslümanları İsrail'e karşı kapsamlı boykot uygulamaya çağırdı.

11 Kasım 2023

- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İslam İşbirliği Teşkilatı 8. Olağanüstü İslam Zirvesi'ne katılmak üzere gittiği Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'a ulaştı.
- İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ile Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman, ilk kez Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da bir araya geldi.
- Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da gerçekleştirilen İslam Zirvesi tamamlandı. Zirvede, Filistin'deki katliamın sona ermesi gerektiği ve İsrail'in saldırılarının savaş suçu olduğu konusunda mutabık kalındı.

12 Kasım 2023

- Fransa'nın başkenti Paris'te soğuk havaya aldırış etmeyen binlerce kişi Gazze'de bir an önce ateşkes sağlanması talebiyle gösteri düzenledi.
- Suudi Arabistan, İsrail'in abluka ve saldırıları altındaki Gazze Şeridi'ne 35 ton insani yardım gönderdiğini duyurdu.
- Refah Sınır Kapısı yabancıların ve ağır yaralıların tahliyesi için açıldı. İlk ambulanslar sınır kapısından geçti.

14 Kasım 2023

- İsrail Ordusunun 39 gündür saldırılarını sürdürdüğü Gazze Şeridi'ndeki İsraili esirlerin aileleri ve destekçileri, esir takası talebiyle Tel Aviv'den Batı Kudüs'e yürüyüşe başladı.
- Irak'ta Yüksek Federal Mahkeme, Meclis Başkanı Muhammed el-Halbusi'nin milletvekilliğini düşürme kararı aldı.
- ABD ve İngiltere'nin, Hamas ve İslami Cihat Hareketi'yle bağlantısı bulunan gerçek ve tüzel kişilere ortak yaptırım uygulayacağı duyuruldu.

15 Kasım 2023

- İsrail askerleri, Gazze'nin en büyük sağlık kompleksi olan Şifa Hastanesine baskın düzenledi. Görgü tanıkları 100'den fazla işgalci askerin acil servise girdiğini ve bodrum katlarında arama yaptığını açıkladı.
- Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi Stratejik İletişim Koordinatörü John Kirby, Hamas'ın Gazze'de bazı hastanelerin "altındaki tünelleri" kullanarak söz konusu hastaneleri "saklamak, askerî operasyonlarını yürütmek ve rehinelere tutmak için" kullandıklarını dair istihbarat aldıklarını öne sürdü.

17 Kasım 2023

- Rus hükümetinin benzin ihracatına yönelik yasağı kaldırdığı açıklandı.
- İsrail, "salgın hastalıkların kendi topraklarına ulaşmaması" için 7 Ekim'den bu yana ilk kez Gazze Şeridi'ne yakıt girişini kabul ettiğini duyurdu.
- Lübnan'daki Hizbullah, İsrail'in sınırda yer alan 3 askerî noktasına saldırı düzenlediğini duyurdu.
- İsveç'te provokasyonlarını sürdüren terör örgütü PKK yandaşları Göteborg kentinde belediye binası direklerine örgüt paçavralarını çekerek propaganda yaptı.

21 Kasım 2023

- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Cezayir Cumhurbaşkanı Abdelmadjid Tebboune, Türkiye Cumhuriyeti ve Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti arasındaki Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi İkinci Toplantısı Ortak Bildirisi'ne imza atarken, iki ülke arasında farklı alanlarda 12 iş birliği anlaşması da imzalandı.
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Alparslan Bayraktar, "Cezayir ile LNG anlaşması 2027'ye kadar uzatıldı, yıllık 4.4 milyar metreküp alınacak" dedi.
- İsrail, 7 Ekim'den bu yana abluka altındaki Gazze Şeridi'ne düzenlediği saldırılarda 6'sı kadın olmak üzere 62 gazeteci öldürdü.

23 Kasım 2023

- Katar Dışişleri Bakanlığı, Gazze'de İsrail ile Hamas taraflarının çatışmalara insanî ara sürecinin, 24 Kasım Cuma günü yerel saatle 07.00'de başlayacağını duyurdu.
- İsrail güçleri, saldırı ve ablukaları altındaki Gazze'de, Şifa Hastanesinin Müdürü Muhammed Ebu Silmiyye'yi alıkoydu.
- Fransa'da muhalefetteki Boyun Eğmeyen Fransa Partisi (LFI) hükümetin Afrika ülkelerine karşı "çifte standartını" eleştirerek, bu ülkeler ile "eşitler arası" bir ortaklık çağrısı yaptı.

20 Kasım 2023

- İsrail savaş uçakları, Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılarını 45. gününde de kentin çeşitli bölgelerine bombardımanı sürdürdü.
- Türkiye enerji hatlarının rotasında kritik bir konumda yer alıyor. ABD, bu nedenle Türkiye ile enerji alanında iş birliğini geliştirmeyi hedefliyor. ABD Dışişleri Bakanlığı Enerji Kaynakları Bürosu Müsteşar Yardımcısı Geoffrey Pyatt, Türkiye ile enerji iş birliğini geliştirmeyi ört gözle belediklerini söyledi.

22 Kasım 2023

- Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Birliği temas grubunun, İngiltere'nin başkenti Londra ve Fransa'nın başkenti Paris'te yaptığı görüşmelerde, "Gazze'de hedef tam ateşkes olmalı. İsrail üzerinde nüfuz sahibi ülkeler kalıcı barış için baskı yapmalı" dedi.

24 Kasım 2023

- 4 günlük geçici ateşkes sabah 08.00 itibarıyla başladı.
- İsrail ile Hamas arasında yapılan esir takası mutabakatı kapsamında İsrail hapisanelerindeki 24'ü kadın 15'i de 18 yaş altı çocuk olan 39 Filistinli esir serbest bırakıldı. Hamas'ın serbest bıraktığı İsraili 13 esir ise İsrail'e ulaştı.
- İsrail'in 48 gündür yoğun saldırı altında tuttuğu Gazze Şeridi'nde öldürülenlerin sayısı 322 artarak 14 bin 854'e yükselirken, 46 bin konut tamamen yıkıldı.

25 Kasım 2023

- İsrail, Gazze'de gazetecileri de hedef aldı. 7 Ekim'den bu yana 66 gazeteci, İsrail saldırılarında yaşamını yitirdi.
- İspanya Başbakanı Pedro Sanchez'in, Belçika Başbakanı Alexander De Croo ile birlikte İsrail, Filistin ve Mısır'a yaptığı ziyaret sırasında yaptığı açıklamalar, İspanya ve İsrail arasında diplomatik krize neden oldu.

26 Kasım 2023

- Katar Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Devlet Bakanı Lulva Binti Raşid el-Hatır ile Katar Gazze'yi Yeniden İmar Komitesi Başkan Yardımcısı Halid el-Hardan'ın Refah Sınır Kapısı'ndan Gazze Şeridi'ne geçtiği belirtildi.
- İsrail ordusunun bir kısmını işgal ettiği, ablukayı sıkılaştırdığı ve aralıksız saldırıyla insani krizin derinleştiği Gazze Şeridi'nde çatışmalara insani ara verilmesinin ardından İsraililer, Başbakan Binyamin Netanyahu'nun istifası için çağrılar yapmaya devam etti.
- Gazze Şeridi'nin kuzeyindeki Gazze kentine bir litre dahi yakıt girmediği ve bölgedeki 700 bin Filistinlinin temel hizmetlere erişemediği belirtildi.

27 Kasım 2023

- İsrail'in 48 gün yoğun saldırı altında tuttuğu Gazze Şeridi'nde öldürülen Filistinlilerin sayısı 6 bin 150'den fazlası çocuk, 4 bini aşkın kadın olmak üzere 15 bini geçti.
- İsrail Savunma Bakanı Yoav Gallant, çatışmalara verilen geçici ateşkesin sona ermesinin ardından Gazze Şeridi'ne saldırılarının "daha şiddetli ve tüm bölge boyunca" olacağını söyledi.

28 Kasım 2023

- İsrail ile Hamas arasında geçici ateşkesin iki gün daha uzatılmasının ardından 5. günde Hamas, 10 rehineyi daha Kızılhaç yetkililerine teslim etti. İsrail ise 15'i çocuk, 15'i kadın olmak üzere toplam 30 Filistinliyi serbest bıraktı.
- Cezayir, "Hafıza Dosyası" olarak isimlendirilen Fransız sömürgecilik dönemi (1830-1962) dosyalarına yönelik çalışma kapsamında Fransa'ya kaçırılan 2 milyon tarihi belgeyi geri alacak.
- Katar Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Macid el-Ensari, Gazze Şeridi'nde daha uzun süreli "insani ara" için mutabakata varmayı amaçladıklarını belirtti.

29 Kasım 2023

- Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, ABD'nin New York kentinde BMGK'de üst düzey İsrail-Filistin oturumunda konuştu. Fidan, Gazze konusunda, "BM Şartı tarafından yetkilendirilen Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlama sorumluluğunu yerine getirmekte yine başarısız oldu" açıklamasında bulundu.
- İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, Hamas'ın elindeki esirler serbest bırakıldıktan sonra, abluka altındaki Gazze Şeridi'ne yönelik saldırılara devam edeceklerini söyledi.
- Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgos Yerapetritis, Türkiye ve Yunanistan'ın anlaşmazlıkların bir kenara konulması konusunda ortak bir karara vardığını söyledi.

30 Kasım 2023

- BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 28. Taraflar Konferansı (COP28) Birleşik Arap Emirlikleri'nin Dubai kentinde başladı.
- ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, Kudüs'te İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve İsrail'in Savaş Kabinesi ile bir araya geldi. Blinken, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile de Batı Şeria'nın Ramallah kentinde görüştü.

İSRAİL'İN GAZZE SALDIRILARI VE ANKARA-TEL AVİV İLİŞKİLERİNİN GELECEĞİ

“

İsrail'in diğer ülkelerde Hamas liderlerini hedef alma stratejisinin hem düşünüldüğünde zor olacağı hem de böyle bir girişimin İsrail'in Lübnan, Türkiye ve Katar gibi ülkelerle ilişkilerini farklı bir klime sokacağına da altı çizilmelidir.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

Başkan Vekili ORSAM

70

yıldan uzun süredir Filistin topraklarında devam eden İsrail işgali, 7 Ekim tarihinde Hamas'ın İsrail'e saldırılarının ardından farklı bir boyut aldı. İsrail, 7 Ekim tarihinden bu yana Gazze'de eşi görülmemiş şekilde hava, kara ve deniz saldırılarını yoğunlaştırdı ve askerî/sivil ayrımı gözetmeksizin 20 bin kişinin hayatını kaybetmesine neden oldu. Gazze ve çevre bölgelerde devam eden İsrail saldırganlığı, hâliyle İsrail'in bölge ülkeleriyle ilişkilerini etkiler bir duruma geldi. Bu çerçevede geçtiğimiz günlerde İsrail iç güvenlik kurumu Shin Bet yetkilisi Ronen Bar'ın Hamas yetkililerinin sınıraşan operasyonlarda Lübnan, Türkiye ve Katar'da hedef

alınabileceğini belirttiği kaydın sızdırılması, İsrail'in bölge ülkeleriyle ilişkilerini etkileyecek kapasitede bir açıklama olarak görülmektedir. Buradan hareketle Türkiye-İsrail ilişkilerinin söz konusu açıklamayla nereye evrileceğine bakmak, gerek iki ülke ilişkileri açısından gerekse de bölge siyasi açısından önemli noktalara işaret edebilecektir.

İSRAİL'İN HAMAS'A KARŞI ULUSLARARASI OPERASYON PLANLARI VE BÖLGESEL GERİLİMLER

Shin Bet Direktörü Ronen Bar, sızdırılan kayıtlarda Hamas'ın 7 Ekim saldırılarını 1972 Münih Olimpiyatları'ndaki olaylara benzetmekle birlikte, Hamas yetkililerinin sınıraşan operasyonlarda hedef alınacağını bildirdi. Bar açık-

lamalarında Hamas liderlerinin "her nerede olurlarsa olsunlar" bu süreç uzun yıllar dahi olsa etkisiz hâle getirileceklerini ifade ederken Lübnan, Türkiye ve Katar'ın adını geçiren ifadeler kullanmaktadır. Bar, ayrıca ilgili stratejinin İsrail kabinesi tarafından Shin Bet'e verilen bir görev olduğunu ifade etti. Bu çerçevede Shin Bet'in görevinin İsrail vatandaşlarının güvenliğini sağlamak olduğunu ve 7 Ekim günü ve sonrasında Shin Bet'in bunu başaramadığını, dolayısıyla bu tip operasyonlarla Hamas'ın etkisini sifıra indirmeye çalışacaklarını da vurgulamıştı.

Shin Bet direktörünün açıklamalarının ardından Türkiye'den tepki gecikmedi ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bu tip operasyonların gerçekleştirilmesi hâlinde büyük bedellerin ödeneceğini vurgulayan bir açıklamada bulundu. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'de gerçekleştirilebilecek bu tip operasyonların sonuçlarının son derece ciddi olabileceğinin unutulmaması gerektiğini ifade etti ve Türkiye'nin dünya çapında hem istihbari kapasite hem de güvenlik/savunma alanında kaydettiği ilerlemenin malum olduğunu, aynı zamanda Türkiye'nin yeni kurulmuş bir devlet olmadığını beyan etti. Bu açıdan değerlendirildiğinde, İsrail'in diğer ülkelerde Hamas liderlerini hedef alma stratejisinin hem düşünüldüğünde zor olacağı hem de böyle bir girişimin İsrail'in Lübnan, Türkiye ve Katar gibi ülkelerle ilişkilerini farklı bir iklimle sokacağına da altı çizilmelidir.

“

Türkiye'deki seçim süreçlerinin ve seçim kampanyalarının, İsrail'de ise kurulan farklı hükümetlerin daha ekstrem bir tabana hitap etmesi hasebiyle karşılıklı olarak Ortadoğu'daki meselelerin siyasette gündeme getirildiği ifade edilmelidir.

”

2020-2023 TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ: SİYASİ VE JEOPOLİTİK DİNAMİKLER

7 Ekim'e gelinen süreçte 2020 yılından itibaren Türkiye-İsrail ilişkileri farklı dönemlerden geçmişti. 2020 yılı itibarıyla Körfez ülkeleriyle İsrail'in ilişkilerini normalleştirdiği İbrahim Anlaşmalarıyla birlikte, İsrail'in bölgede yeniden değerlendirildiği bir dönemden geçildi. Bu dönemde Ortadoğu jeopolitiğindeki değişimler; Biden yönetiminin göreve gelmesiyle birlikte Çin'i önceleyen bir dış politika takip edilmesinin sonuçlarını, İran ve Yemen'deki sorunlu meselelerin (nükleer anlaşma ve iç savaş) gündeme daha fazla getirilmesini ve Afganistan-Taliban meselesini içermiştir. Dolayısıyla İsrail'in İran'ın daha az baskıldığı bir bölgesel iklimde, ortaklık arayışı da artmıştı. Aynı zamanda daha sonraki süreçte Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Ortadoğu'dan çekildiği yönündeki emarelerin artması ve Rusya-Ukrayna arasında Şubat 2022 tarihinde bir savaşın başlamasıyla birlikte, bölge ülkelerinin ortaklık arayışlarının arttığı bir dönemden geçilmektedir. 2020'lerde Türkiye ve İsrail yetkililerinin temelde siyasi ve ideolojik farklı-

lıklardan kaynaklı olarak karşılıklı eleştirilerin arttığı bir dönem görülmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin İsrail politikasının bu dönemde temelde Filistin meselesinin haklılığı ve uluslararası anlamda destek görmemesi hususu çerçevesinde şekillendiği ifade edilmelidir. Aynı zamanda iç siyasetlerdeki durumların da Türkiye'deki seçim süreçlerinin ve seçim kampanyalarının, İsrail'de ise kurulan farklı hükümetlerin daha ekstrem bir tabana hitap etmesi hasebiyle karşılıklı olarak Ortadoğu'daki meselelerin siyasette gündeme getirildiği ifade edilmelidir.

Daha yakın dönemlere gelindiğinde Ortadoğu'da Körfez-merkezli normalleşme eğilimlerinin görülmeye başlandığı gözlemlenmektedir. Bu normalleşmeler ikliminde Türkiye de kendi dış politikasını oluşturduğu Ortadoğu gibi alanların dışında da Ermenistan, Yunanistan ve ABD gibi ülkelerle mesele bazlı normalleşmelere gitmişti. Bu çerçevede, Türkiye ile İsrail arasında da normalleşme faaliyetleri atılmıştı. Özellikle 2022-2023 döneminde Türkiye ile İsrail arasındaki diplomatik temaslar artmış ve belirli

konular üzerinden siyasi müzakere çerçevesinin çizilmeye başlandığı görülmüştü. İki ülke arasında enerji diplomasinin işletilmesiyle birlikte, East Med gibi projelerin gerçekleştirilmesi üzerine, Türkiye-İsrail enerji iş birlikleri de Doğu Akdeniz-merkezli olarak gündeme gelmişti. Burada Türkiye'nin enerji güzergâhlarındaki önemli konununun iki ülke ilişkileri çerçevesinde siyasi bir değer hâline geldiği

de görülmektedir. Ağustos 2022 döneminde ise Türkiye ve İsrail arasında karşılıklı büyükelçilerin atanma kararı alınmıştı. Eylül 2022 tarihinde İsrail, hâlihazırda Türkiye’de görev yapmakta olan Irit Lillian’ı Ankara Büyükelçisi olarak atarken, Ekim 2022 tarihinde Şakir Özcan Torunlar, Türkiye’nin Tel Aviv Büyükelçisi olarak atanmıştı.

“

İsrailli yetkililerin Hamas yetkililerini bölge ülkelerinde hedef alacağı açıklaması, Türkiye-İsrail güvenlik ilişkilerini temelden olumsuz etkileyecektir. Yakın dönemlerde Türkiye’deki belirli İran unsurlarının İsrail tarafından hedef alınmasındaki İsrail başarısızlığı, Türkiye’nin ilgili alandaki kapasite artışını açıkça ortaya koymaktadır.

”

TÜRKİYE-İSRAİL GÜVENLİK İLİŞKİLERİNDE DÖNÜM NOKTASI: HAMAS YETKİLİLERİNE YÖNELİK AÇIKLAMALARIN YANKILARI

Türkiye-İsrail ilişkilerinin 2020 yılından sonraki seyri dikkate alındığında, 7 Ekim gelişmelerinin akabinde Türkiye’deki ve bölgedeki diğer ülkelerdeki Hamas yetkililerinin hedef alınacağı açıklaması doğrudan İsrail’in ilişkilerini etkileyebilecektir. Bu çerçevede bundan sonraki süreçte Türkiye’nin Netanyahu hükûmetiyle İsrail arasında yaptığı ayrımı derinleştirebileceği ve İsrail’in Gazze ve çevresindeki savaş suçlarını uluslararasılaştırmak için diplomasi yürüteceği ifade edilebilir. Bu çerçevede Türkiye’nin İslam İşbirliği Teşkilatı ve BM gibi yapılarıdaki üyelik rolünü ve Arap Birliği ve Körfez İşbirliği Konseyi gibi yapı-

lardaki rollerini de meseleyi uluslararasılaştırmak amacıyla dış politikasında kullanabileceği ifade edilebilir. Nitekim bu minvalde geçtiğimiz günlerde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Doha’da düzenlenen 44. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Zirvesi’ne katılmış ve KİK liderlerine yaptığı konuşmasında Türkiye’nin Filistin’in ve Filistinlilerin haklarının savunucusu olmaya devam edeceğini vurgulamıştır.

Sonuç olarak, İsrailli yetkililerin Hamas yetkililerini bölge ülkelerinde hedef alacağı açıklaması, Türkiye-İsrail güvenlik ilişkilerini temelden olumsuz etkileyecektir. Yakın dönemlerde Türkiye’deki belirli İran unsurlarının İsrail tarafından hedef alınmasındaki İsrail başarısızlığı, Türkiye’nin ilgili alandaki kapasite artışını açıkça ortaya koymaktadır. Bu gelişmelerle Türkiye, sınırları içerisinde bu tür girişimlere geçit vermeyeceğini de ilgili taraflara göstermiştir.

Türkiye, bölgesel anlamda rakip olarak politika üreten ülkelerin farklı faaliyetlerini gerçekleştirebildiği bir alan olmaktan öteye, bu tip faaliyetleri gerek ulusal gerekse de uluslararası norm ve pratiklere uygun şekilde çözmüştür ve çözmeye de devam edecektir. Dolayısıyla bu çerçevede, İsrail’in ilgili stratejisinin Türkiye’yi içeren boyutunun en önemli sonucu Türkiye ile ilişkilerin tehlikeye atılması olacaktır. Nitekim ilerleyen dönemde İsrail üzerinde artan gerek iç siyaset baskısı gerekse de bölgesel ve uluslararası baskının, bu tip spekülasyon stratejilerinin uygulanmasını zorlaştıran diğer etkenler olacaktır da açıktır. ■

GAZZE SAVAŞI SONRASI ORTADOĞU

“

Ortadoğu bölgesi 2024 yılına istikrar, ekonomik canlanma, diplomasinin öne çıkması gibi beklentilerle giriyordu. Ancak 7 Ekim’de Hamas’ın İsrail’e dönük eylemi ve sonrasında İsrail’in Gazze’ye dönük saldırıları, Ortadoğu’da istikrarın ne kadar kırılgan olduğunu bir kez daha göstermiş oldu.

”

COYTUN ORHAN

Koordinatör ORSAM

Ortadoğu bölgesi, Arap Baharı süreciyle birlikte 10 yılı aşkın bir süre istikrarsızlıklarla boğuşmak durumunda kaldı. Suriye, Libya, Yemen gibi ülkelerde iç savaşlar yaşanırken, değişim veya statükodan yana tavır alan bölgesel aktörler arasında söz konusu çatışma alanları üzerinden yürütülen bir güç müca-

delesi yaşandı. Ortadoğu’da yaşanan sorunların doğasına uygun olarak diplomatik ve siyasi girişimler yerine askerî araçlar öne çıktı, iş birliğinin yerini ise rekabet ve vekil güçler üzerinden yürütülen dolaylı bir çatışma süreci aldı. 2021 yılıyla beraber “Arap Baharı sonrası” olarak adlandırabileceğimiz yeni bir döneme girildi. Bu yeni dönemde, aralarında uzun süredir siyasi sorun olan ülkeler arasında normalleşme süreçleri yaşandı.

Bu kapsamda ilk kritik gelişme Katar krizinin sona ermesiydi. Farklı dinamiklere bağlı olarak ama birbirini tetikleyen süreçler neticesinde, Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail ile normalleşmesi, Suriye rejiminin Arap ülkeleriyle ilişki kurmaya başlaması ve yine kritik bir adım olarak İran ve Suudi Arabistan arasında diplomatik ilişkiler kurulması gibi gelişmeler yaşandı. Dolayısıyla Ortadoğu bölgesi 2024 yılına istikrar, ekonomik canlanma, diplomasinin öne çıkması gibi beklentilerle giriyordu. Ancak 7 Ekim'de Hamas'ın İsrail'e dönük eylemi ve sonrasında İsrail'in Gazze'ye dönük saldırıları, Ortadoğu'da istikrarın ne kadar kırılgan olduğunu bir kez daha göstermiş oldu.

GAZZE SALDIRILARININ BÖLGESEL ETKİLERİ

İsrail'in Gazze saldırılarının Ortadoğu üzerindeki ilk etkisi normalleşme süreçlerinin en azından belli bir süre rafa kalkması oldu. Bu etkinin en fazla Türkiye-İsrail ilişkilerinde yaşandığı söylenebilir. İsrail'in Gazze'de saldırılarını artırmasına paralel olarak Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan planlanan İsrail ziyaretini iptal ettiğini ama daha önemlisi Ankara-Tel Aviv normalleşmesinin en önemli dinamiği olan Doğu Akdeniz ve enerji alanında imzalanması beklenen anlaşmalar iptal oldu. Buna karşılık İsrail ile normalleşme süreçleri başlatan Körfez ülkeleri Gazze saldırıları konusunda söylemsel düzeyde eleştirel bir tutum alsalar da İsrail'e karşı somut

yaptırımlar uygulama konusunda çekimser davrandı. Bunun bir nedeni hâlihazırda yürütülen normalleşme süreçleri olduğu kadar, meseleyi İsrail'in Filistin'e ve Filistinlilere dönük saldırıları olarak görmekten ziyade, İsrail-Hamas çatışması olarak okumalarıydı.

Hamas'ın köken itibarıyla Müslüman Kardeşler'in Filistin kolu olması ve Körfez ülkelerinin Müslüman Kardeşler'e ilişkin tehdit algısı, Hamas üzerindeki İran etkisi gibi faktörler, Katar hariç Körfez ülkelerinin İsrail karşıtı tutumunun sınırlanmasına yol açtı. Kasım ayı içinde Riyad'da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Birliği Ortak Zirvesi'nde İsrail'e yönelik olarak diplomatik ilişkilerin kesilmesi, hava sahalarının kapatılması, savunma sanayisi alanında alımlara

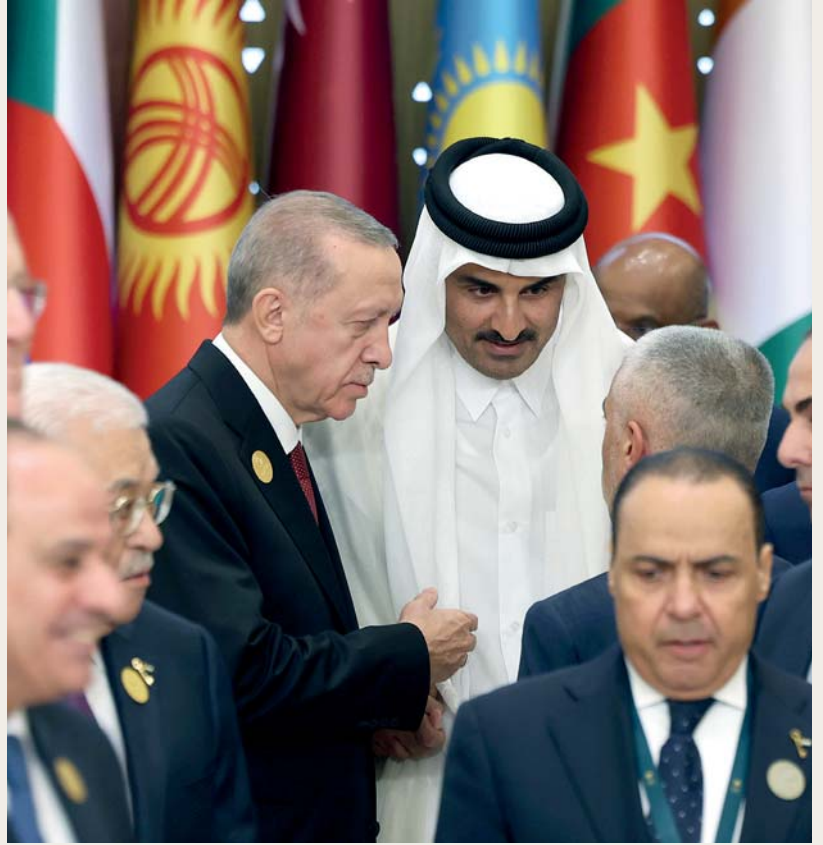
son verilmesi gibi somut yaptırım önerileri Suudi Arabistan ve BAE gibi ülkeler tarafından kabul görmedi. Dolayısıyla söz konusu ülkelerin orta vadede normalleşme süreçlerini riske etmeden ancak kamuoyu beklentilerini de karşılayacak şekilde bir denge gözettilerini söylenebilir. Bu arayış en azından Körfez-İsrail normalleşmesinin geleceği açısından kısa vadede daha ileri adımların atılması önünde bir engel ancak orta ve uzun vadede ilişkilerin bir şekilde gözetileceğine ilişkin bir tablo ortaya koymaktadır.

“

Türkiye-İsrail ilişkisinin yeniden normalleşme sürecine dönebilmesi açısından belirleyici faktör, İsrail'in Gazze'deki saldırılarını ne kadar süre ve boyutla sınırlandıracağı olacaktır. İsrail'in Gazze saldırılarına ilişkin genel beklenti, sürenin uzayacağı ve hem coğrafya hem de saldırılar açısından boyutun genişleyeceği yönündedir. Bu tespit ve Türkiye-İsrail ilişkisindeki krizin tırmanma seyrinden yola çıkarak, normalleşmenin 2024 yılı içinde en iyi ihtimalle rafa kaldırılacağını söylemek mümkündür.

”

Bu tespitin Türkiye ve Katar açısından geçerli olmadığı söylenebilir. Zira söz konusu ülkeler İsrail'in saldırıları konusunda hem söylemsel düzeyde çok daha sert bir söylem benimsedi hem de Hamas

ile irtibatın korunması, enerji anlaşmalarının iptali gibi adımlar atmaktan geri durmadı. Uluslararası basında İsrail güvenlik kaynaklarına dayandırılarak, İsrail istihbaratının Türkiye, Lübnan ve Katar'da yaşayan Hamas liderlerini öldürmek için plan hazırlamaya başladığı ve emrin doğrudan Başbakan Binyamin Netanyahu tarafından verildiğine ilişkin haberler dolaşıma sürüldü. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'in Filistin dışında yaşayan Hamas üyelerine yönelik suikast planlarına ilişkin, "Türkiye'ye, Türklere karşı böyle bir adımı atmaya cüret ederlerse bunun bedelini, bir daha bellerini doğrultamayacak surette, ödemeye mahkûm olurlar" şeklinde sert bir yanıt verdi. Türkiye-İsrail ilişkisinin yeniden normalleşme sürecine dönebilmesi açısından

belirleyici faktör, İsrail'in Gazze'deki saldırılarını ne kadar süre ve boyutla sınırlandıracağı olacaktır. İsrail'in Gazze saldırılarına ilişkin genel beklenti, sürenin uzayacağı ve hem coğrafya hem de saldırılar açısından boyutun genişleyeceği yönündedir. Bu tespit ve Türkiye-İsrail ilişkisindeki krizin tırmanma seyrinden yola çıkarak, normalleşmenin 2024 yılı içinde en iyi ihtimalle rafa kaldırılacağını söylemek mümkündür.

GAZZE ÇATIŞMALARI SONRASI FİLİSTİN MESELESİ

Gazze savaşının diğer bir önemli sonucu, Filistin meselesinin yeniden güçlü bir şekilde gündeme gelmesi ve buna bağlı olarak Ortadoğu'da rekabet ve çatışmanın

temelinin, Araplar arası ya da Körfez-İran denkleminde çıkararak Arap-İsrail boyutuna taşınması oldu. Ortadoğu'da etnik-mezhepsel çatışmalar ve yükselen İran etkisiyle mücadele ABD'nin Irak işgaliyle başlayıp Suriye İç Savaşı'yla daha fazla öne çıkan bir olgu hâline geldi. Irak işgali Ortadoğu'da Sünni-Şii toplumlar arasında mezhepsel çatışmalar ve iç savaşların fitilini ateşledi. Suriye İç Savaşı'yla birlikte bu dinamik daha da güçlendi. Aynı şekilde güçlü bir Irak, İran'ın Ortadoğu'ya güç enjekte edebilmesinin önünde set çekerken Irak işgaliyle birlikte İran açısından bu engel ortadan kalktı ve İran'ın bölgesel nüfuzu arttı. İran, bölgesel nüfuzunu Şii'lik ve devlet dışı Şii aktörler üzerinden inşa etti. Bu da başta Suudi Arabistan olmak üzere birçok Arap ülkesinde İran yayılmacılığına karşı bir tehdit algısı yarattı ve bölgedeki mezhepsel kutuplaşma derinleşti. Körfez'in tehdit algılamasında İran'ın öne çıkması Körfez ülkelerinin denge arayışında İsrail'i ortak olarak görme eğilimini güçlendirdi. Körfez ve İsrail arasındaki normalleşme süreçlerinin arka planında diğer faktörlerin yanı sıra ortak tehdit algısı da önemli bir dinamik olmuştu. Böylece 2003 sonrası dönemde Ortadoğu'da rekabet ve çatışmalar, İsrail-Arap ülkeleri zemininden Arap ülke ve halklarının kendi arasına taşınmış oldu. Ancak İsrail'in Gazze saldırıları, İsrail-Filistin meselesini yeniden güçlü bir şekilde gündeme getirirken, İsrail'in bölge istikrarı açısından büyük bir risk oluşturduğu gerçeği hatırlanmış oldu. Bu tespitten yola çıkarak bölgede yeniden "İsrail'e karşı Arap ülkeleri"

şeklinde bir denklemin kurulacağı şeklinde bir öngöründe bulunmak mümkün değil. Ancak en azından İsrail'le normalleşmenin o kadar kolay olmadığı ve Filistinlilerin beklentilerinin dikkate alınmadığı barış süreçlerinin de uygulanabilirliğinin imkânsız olduğu ortaya çıkmış oldu.

Gazze savaşının Ortadoğu'da etkilerini en yakından hisseden üç ülke Lübnan, Irak ve Suriye oldu. Bu etki daha fazla Gazze savaşının bölgeselleşme riskiyle bağlantılı olarak ortaya çıktı. Gazze'de çatışan tarafların dış destek boyutuna bakıldığında İsrail kanadında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Hamas tarafında İran öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Gazze savaşının Ortadoğu'da ABD-İran arasındaki güç mücadelesi açısından doğrudan sonuçları oldu. İran, Ortadoğu'da ABD ile yürüttüğü mücadelesinde, kendi kontrol ettiği/yönlendirdiği devlet dışı aktörlerin ABD çıkarlarına saldırıları üzerinden "yıpıratma savaşı" olarak nitelendirilebileceğimiz uzun süreli bir yöntem takip etmektedir. İran'ın "direniş eksenini" olarak ifade ettiği ittifak sisteminin bileşenlerinden biri saldırıya uğradığında diğer bileşenler İran'ın da yönlendirmesiyle hemen aktive olabilmektedir. Bu açıdan Lübnan Hizbullahı en fazla öne çıkan aktör konumundadır. Gazze savaşının başlamasına paralel olarak İsrail ile Hizbullah arasında henüz düşük düzeyli olarak adlandırabileceğimiz bir çatışma başlamış durumdadır. İsrail'in Gazze'de saldırılarını sürdürmesi ve derinleştirmesi savaşın Lübnan'a sıçraması riskini artıracaktır. İran'ın bölgede kullanabileceği araçlar Hizbullah ile sınırlı değildir. İran, Irak

ve Suriye'de kendisinin yönlendirdiği Şii milis gruplar üzerinden söz konusu ülkelerdeki ABD varlığını hedef almaya başladı. Bu ABD'ye "eğer İsrail'i koşulsuz olarak desteklemeye devam eder ve İsrail'i ateşkesine ikna etmezsen savaşın senin açıncadan da doğrudan sonuçları olacaktır" mesajı vermek amaçlıdır. Zira İsrail ile Hamas arasında imzalanan kısa ateşkes sürecinde İran destekli gruplar ABD ve İsrail'e dönük saldırılarını net bir şekilde durdurdu ve ateşkesin sona ermesiyle yeniden başladı. Bu da İran'ın söz konusu aktörler üzerindeki etki kapasitesini ve İran'ın ABD'den ne yapmasını beklediğini ortaya koyan bir gösterge oldu.

Sonuç olarak bütün bu değerlendirmelerden yola çıkarak Gazze savaşının Ortadoğu'nun yakın ve orta vadedeki geleceğine dair, diğer sonuçların yanı sıra, üç temel etki yaratacağı söylenebilir. Birincisi, aralarında siyasi sorun olan ülkelerin ekonomik iş birliği üzerinden ilişkileri geliştirme yaklaşımının riskli olduğu ve temel sorunlara ilişkin ortak bir zemin üzerinde uzlaşmadan kalıcı istikrarın sağlanmasının zor olduğudur. İkinci olarak, ABD'nin desteğiyle İsrail'in bölgede meşruiyet kazanma, rekabet ve çatışmayı İran'a yönlendirme çabalarının boşa çıkabileceğidir. İsrail, Gazze'de "tehdidi" bertaraf ettiğini düşünürken paradoksal olarak hem Filistin içinde hem de bölgede daha fazla rakiple mücadele etmek durumunda kalabilir. Son olarak zaten artan bir eğilim olarak Ortadoğu'da devlet dışı aktörlerin ve vekil güçler üzerinden rekabetin güçleneceği görülmektedir. ■

GAZZE DİPLOMASİSİ: TÜRKİYE-İSRAİL VE TÜRKİYE- KÖRFEZ İLİŞKİLERİNDE KAVŞAKLAR

GÖKHAN ERELİ

Koordinator ORSAM

“

Gazze diplomasisi çerçevesinde Türkiye'nin İsrail ve Körfez ülkeleriyle ilişkilerinde birtakım gelişmeler meydana gelmektedir. Yakın döneme kadar Türkiye'nin ilişkilerini normalleştiriyor olduğu İsrail ve Körfez ülkeleriyle ilişkiler, doğası gereği Gazze'de yaşananlardan etkilenmiştir.

”

7 Ekim'den bu yana İsrail'in Filistin'e ve Filistinlilere yönelik devam eden hukuksuz ve orantısız saldırıları, bölge siyasetinde üst düzey bir Gazze diplomasisinin yürütülmesini gerektirmiştir. Bu minvalde son dönemde Gazze'ye ilişkin yürütülen diplomasi, Türk dış politikasının önemli boyutunu oluşturmaya başlamıştır. Türkiye gerek bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerinde gerekse

Arap Birliği, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Birleşmiş Milletler (BM) gibi bölgesel ve uluslararası örgütler dâhilinde meseleyi gündemine almıştır. Bütün bunların yanında, Gazze diplomasisi çerçevesinde Türkiye'nin İsrail ve Körfez ülkeleriyle ilişkilerinde birtakım gelişmeler meydana gelmektedir. Yakın döne-

me kadar Türkiye'nin ilişkilerini normalleştiriyor olduğu İsrail ve Körfez ülkeleriyle ilişkiler, doğası gereği Gazze'de yaşananlardan etkilenmiştir. Burada temelde Türkiye-İsrail ilişkileri gergin bir evreye girerken, Türkiye-Körfez ilişkilerinin ise Gazze'ye yönelik faaliyetlerini uyumlaştırma yönünde ilerlediğini söylemek mümkündür.

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ GAZZE GERİLİMİ

Savaşın başından bu yana Türkiye'nin temel rolü, İsrail'in saldırılarının uluslararası alanda hesap verilebilirliğinin sağlanması, Gazze'de sadece insani araların değil kalıcı ateşkesin oluşturulması, insani koridorların açılması ve bütün bunların yanında Gazze'nin yeniden yapılandırılmasının gerekliliğini vurgulamak üzerine inşa edilmiştir. Fakat burada, Türkiye-İsrail ilişkileri, gerek İsrail'in saldırılarının orantısız boyutlara ulaşması gerekse Türkiye'den diplomatik yetkililerini geri çağırması gibi koşullar altında gerginleşmeye başladı. Türkiye bu çerçevede ilk tepki olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın İsrail'e düzenleyeceği ziyareti iptal etti ve Tel Aviv Büyükelçisi Şakir Özkan Torunlar istişareler için Ankara'ya davet edildi. Bütün bu süreçler içerisinde, geçtiğimiz günlerde İsrail İç Güvenlik Birimi yetkilisi Ronen Bar'ın sızdırılmış görüşmelerinde, " Hamas yetkililerinin Katar, Lübnan, Türkiye gibi nerede olurlarsa olsunlar hedef alınacakları" ifadesi yer almaktaydı. Bu da iki ülke arasındaki ilişkileri daha gerginleştirebilecek bir husus olarak ön plana çıktı.

Öncelikle her ne kadar İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ve diğer yetkililerin daha öncesinde Hamas'ın sınır aşan operasyonlarda hedef alınacağını ima etmelerine rağmen, İsrail'den resmî düzeyde bu tip bir açıklamanın sızdırılmış yahut kasıtlı şekilde basına servis edilmiş olması ihtimali üzerinde durmak gerekir. Shin Bet İsrail'in iç güvenlik birimi olması

hasebiyle planlarının gizli tutulması doğal bir şeydir. Fakat bu aşamada böyle bir açıklamanın servis edilmiş olması, temelde İsrail içerisinde kurumlar arasında sorunlar olduğunu ortaya koyabilir. Aynı zamanda, Hamas'ı sınır aşan operasyonlarda hedef alma İsrail'in bir stratejisi gibi görünse dahi, bu stratejiyi diğer ülkelerde uygulamak pek de kolay olmayabilir. Kurumlar arasındaki çekişmeler çerçevesinde, İsrail İstihbarat Servisi Mossad'ın bu planı halka açıklamak istemediği söylentiler arasındadır. Nitekim geçtiğimiz günlerde İsraili yetkililer tarafından Katar'daki Hamas hedeflerine dokunulmayacağı üzerinde bir anlaşmaya varıldığı servis edilmişti. Aynı zamanda yakın dönemde Netanyahu'nun düzenlediği basın toplantısına Savunma Bakanı Yoav Gallant'ın katılmayı reddettiği belirtildi. Dolayısıyla İsrail açısından kurumlar arası çekişme ve söylem-eylem tutarsızlığı olduğu görülmektedir.

Her şeyden önce İsrail'in Hamas üyelerini ve sempatanlarını üçüncü ülkelerde hedef alma girişimini bir şekilde açıklamış olması, İsrail'in ilgili ülkelerle ilişkilerini daha gergin hâle getirebilecektir. Temelde bu tip açıklamalar, İsrail yetkilileri tarafından Hamas'ı köşeye sıkıştırma ve İsrail'in askeri/istihbari/savunma kapasitesini olduğundan daha güçlü göstermeyi amaçlıyor olabilir. Bu çerçevede, Türkiye'nin de adı geçmesi hususunda Türkiye-İsrail ilişkileri açısından üç noktaya vurgu yapılabilir.

İlk elde Türkiye-İsrail ilişkilerinin diğer tüm devletlerarası ilişkiler gibi iniş ve çıkışları haizdir. Bu çerçevede yakın dönemde iki ülke

arasında normalleşme iklimine girilmişken, 7 Ekim gelişmelerinin akabinde bu süreç hızla donduruldu. Dolayısıyla ilişkilerdeki normalleşmelerin ve bunun dondurulması süreçlerinin de geçici olduğu ve temel eğilimlere bakmak gerektiği ifade edilebilir. İkinci nokta ise İsrail'in bahsettiği operasyonları Türkiye içerisinde gerçekleştirmeye çalışması durumudur. Bu aşamada Türkiye ile İsrail ilişkilerinin siyasi açıdan zarar görmesi bir yana, İsrail iç politikasında bunun sonuçları olacaktır. Nitekim geçtiğimiz dönemlerde İsrail'in Türkiye'deki İran'ı yahut diğer devletler/unsurları hedef alan belirli faaliyetleri son derece başarısız olmuştur. Dolayısıyla bu konuda bu tip açıklamalara Türk makamlarının önlem alabilecek olması son derece doğaldır. Üçüncü nokta ise İsrail'in ilk aşamada Hamas üyelerini Ortadoğu ülkelerinde hedef alabileceğidir. Bu çerçevede, adı geçen Ortadoğu ülkelerinin yanında, diğer bölge ülkelerinde İsrail'in faaliyetlerini sürdürmesi beklenebilir. Bu aşamada İsrail'in Türkiye'deki faaliyetlerini doğrudan artırmak istememesi, Türkiye ile ilişkilerin hem hükümet hem devlet boyutuyla tamamen kesilmesini siyasi olarak tercih edilebilir bulmayışıyla açıklanabilecektir.

BÖLGESEL ÇATIŞMALARDA TÜRKİYE-KÖRFEZ İLİŞKİLERİ

Bölgesel siyasi durumu göz önüne alarak, 30 Kasım'da başlayan ve 12 Aralık'a kadar devam edecek olan Dünya İklim Zirvesi sırasında, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) Devlet Başkanı Muhammed bin Zayid,

oturum aralarında bir görüşme gerçekleştirdi. İki lider, Gazze saldırılarına karşı İslam dünyasının birlik içinde hareket etmesi gerektiği konusunu ele alırken, aynı zamanda Türkiye-BAE ilişkilerini değerlendirdi. 7 Ekim'den bu yana Filistinlilerin haklarının savunma gerekliliğini vurgulayan BAE, ayrıca Cesur Şövalye 3 adlı insani yardım kampanyası kapsamında Mısır'ın el-Ariş Havalimanı'na yardım uçakları göndermektedir. Ancak BAE'nin İsrail-Filistin meselesinde, Körfez ve Arap Yarımadası'ndaki diğer ülkelere kıyasla veya Kuzey Afrika ülkelerine göre daha ılımlı bir tutum sergilediği belirtilmelidir. İsrail'e siyasi, askerî ve ekonomik açıdan en yakın ve en uzak Körfez ülkeleri düşünüldüğünde, BAE'nin en başta yer aldığı ve ardından Bahreyn, Umman, Suudi Arabistan, Katar, Yemen ve Kuveyt gibi ülkelerin geldiği bir skala yapılabilir.

BAE ziyaretlerini takiben Katar'a geçen Cumhurbaşkanı Erdoğan ve beraberindeki heyetin odaklandığı konular, Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komitesinin 9. Toplantısı, ikili ilişkiler, Gazze ve 44. Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Zirvesi oldu.

Kültür, çalışma, sosyal güvenlik, sivil toplum, eğitim, sanayi gibi alanları içeren 12 anlaşma imzalandı. Katar, bu çerçeveden bakıldığında son dönemde Ortadoğu'da arabuluculuk rolü oynayan bir mekân hâline geldi. 1990'lı yıllardan bu yana Yemen, Eritre-Cibuti, Hamas-el-Fetih, Lübnan iç siyaseti, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)-Taliban, ABD-İran gibi meselelerdeki arabuluculuk çabalarını artıran Katar, İsrail-Gazze mücadelesinde de etkin bir rol üstlenmektedir. Türkiye'nin uluslararası paydaşlarının yanı sıra Arap ve Müslüman ortaklarına daha fazla önem verdiği bu dönemde, Körfez ülkeleriyle çabalarını uyumlaştırması bölge için faydalı bir adımdır. Bu ziyaret, sadece Türkiye ve Katar arasındaki ilişkiler açısından değil, aynı zamanda Arap Birliği, İİT ve KİK gibi bölgesel örgütlerin çatışmaların çözümü için önemli platformlar olduğunu göstermektedir. Geçmişte toplanan Arap-İslam Zirvesi'nin ardından oluşturulan komite, İİT ve Arap ülkelerinin İsrail-Filistin konusundaki hassasiyetlerini Pekin, Moskova ve Washington gibi etkili başkentlerde temsil etmişti.

ÇIKARIMLAR, BEKLENTİLER, OLASILIKLAR

Bu bağlamda, son zamanlarda Türkiye-Körfez ilişkilerindeki gerginliklerin normale dönmesi ve ardından bir konsolidasyon sürecine geçilmesi gözlenmiştir. Bu süreçte, üst düzey ziyaretlerle güçlenen ilişkiler şu anda İsrail-Filistin meselesi gibi bölgesel çatışmalarla sınanmaktadır. Türkiye-Körfez ilişkilerinin, ülkeler arasındaki ikili ilişkilerden, bölgesel ve uluslararası platformlardaki tutum uyumuna kadar çeşitli konularda bir uyum sağlama çabasında oldukları görülmektedir. Bu çerçevede, insani yardım, ateşkes sağlanması ve Gazze'nin yeniden yapılandırılması gibi alanlarda liderlik rolü üstlenmek istemektedir. İsrail'in Gazze'ye yönelik temelsiz ve hukuksuz saldırılarının devam etmesi, aynı zamanda Türkiye-Körfez ilişkileri açısından önemli bir ortaklık zeminini ifade etmektedir. Gelecekteki olasılıklar, ABD ve Batılı müttefiklerin İsrail'e baskı yapabilecek kapasiteleri, Arap ve Müslüman dünyasının İsrail'i caydırabilme yetenekleri ve özellikle Gazze'deki saldırıların durdurulması çağrısını sürekli tekrarlamak gibi insani bir sorumluluğa odaklanacaktır. Sonuç olarak Gazze'nin işgal süreci Ortadoğu bölgesinde Türkiye'nin İsrail ve KİK ülkeleriyle de ilişkilerini oldukça farklı boyutlara taşımıştır. Bu minvalde İsrail ile son dönem izlenen normalleşme süreci dondurulur ve ilişkilerde gerileme yaşanırken Körfez ülkeleriyle güçlü ortaklıklar inşa edilmektedir. ■

GAZZELİ GRUPLAR VE İSRAİL ARASINDAKİ REHİNE SÜRECİ: STRATEJİK BİR DEĞERLENDİRME

GÖKHAN BATU

Uzman ORSAM

“

İsrail, rehinelere bırakılmasını, Gazzeli gruplar üzerinde, kara ve hava operasyonlarıyla maksimum baskının kurulmasına bağlamış ve rehine aileleri başta olmak üzere İsrail kamuoyunu bu minvalde yönlendirmeye muvaffak olmuştur.

”

Filistinli sivil kayıpların artışıyla beraber Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Batılı ülke yönetimlerinin İsrail'e desteğinin değişmemekle birlikte, söylemlerinin insani hassasiyetin de yer tuttuğu farklı bir düzleme oturtulduğu görülmektedir. Buna karşılık, operasyonun durması yönünde bir inisiyatif gözlemlenmemekte, aksine Gazzeli grupların yok edilmesi konusunda desteğin sürdüğü anlaşılmaktadır. Dolayı-

sıyla gelinen noktada Filistinli grupların elindeki en stratejik enstrümanın rehinelere olduğu ve İsrail için en hassas meseleyi rehinelere teşkil ettiği ifade edilebilir. Meselelerin değerlendirilmesinden önce, hangi amaç veya gerekçeyle olursa olsun sivillerin hedef alınması, alkonulması, sivil altyapıların hedef alınması suretiyle toplu cezalandırma gibi fiillerin, uluslararası hukuk ve insani değerler açısından kabul edilemez olduğunun altı çizilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, burada rehinelere ve İsrail hapis-hanelerinde tutulan Filistinlilere ilişkin yapılmakta olan değerlendirme, sivillerin mağdur olduğu süreçlerin normalleştirilmesinden ziyade, bunun anlaşılması ve sürecin işleyişindeki en önemli hassasiyetlerden biri olan rehinelere meselesinde tarafların stratejik hamlelerinin, hatalarının veya kazanımlarının açıklanması amacına yöneliktir.

REHİNE ANLAŞMASI: NE OLDU-NE OLABİLİRDİ?

7 Ekim sonrasında İsrail için en büyük sorun temelde Gazzeli grupların elindeki rehinelere olmuştur. Bu genel olarak süreç boyunca tarafların rehinelere üzerinden tam bir psikolojik harp yürüttüğünü söylemek mümkündür. Ancak saldırı nedeniyle yaşanan şok ve infial, Gazzeli gruplarla 5 gün kadar ülke sınırları içinde çatışmalara girilen süreçte, İsrail kamuoyunun güvenliğinin tekrar sağlanmasına yönelik öncelikli beklentisi, özellikle kara hareketinin ilk haftasına kadar sahne olan belirsizlik ortamında rehinelere konusunda hükümet üzerindeki baskının sınırlı kalmasına sebep olmuştur. Bu durum, hükümet ve güvenlik bürokrasisi için strateji üretilmesi adına hem zaman kazandırmış hem de manevra alanı sağlamıştır. Dolayısıyla İsrail bu süreçte kapsamlı bir kamu diplomasisi

yürütme imkânı bulmuştur. İsrail tarafının iletişim stratejisinin ana odağı ise Gazzeli grupların asla anlaşılmayacak “şeytani varlıklar”, “insan hayvanlar” oldukları minvalindeki ifadeler olarak belirginleşmiştir. Bu stratejinin, dolaylı olarak, müteakip süreçte gerçekleştirilecek kara operasyonunda rehine kayıplarının yükünü hafifletecek bir kaldıraç işlevi görmesi ve kara operasyonlarında ordunun elini rahatlatması amacıyla tasarlandığı değerlendirilmektedir. Gazzeli gruplar ise öncelikle 2 Amerikalı rehineyi bırakarak ABD ve Batı’ya, birkaç gün sonra ise 2 İsraili rehineyi serbest bırakarak İsrail kamuoyuna mesaj niteliğinde stratejik iki cevap vermiştir. Bu iki serbest bırakmayı, örgütlerin anlaşma imkânı olduğunun ilanı şeklinde yorumlamak mümkündür. Bunun en önemli çıktısı ise İsrail tarafında ilerleyen süreçte hükümet

met üzerinde oluşan kamuoyu baskısına zemin hazırlama olmuştur. Nitekim, ekim ayı sonuna doğru Gazzeli grupların “herkes için herkes” şeklinde, bütün rehinelere karşılık, İsrail hapishanelerindeki bütün Filistinliler önerisi de bu stratejinin bir uzantısı olarak yorumlanmaktadır. Burada kadar Gazzeli grupların rehinelere konusundaki

adımların, kazanımlarının azami düzeye çekilmesi noktasında olumlu olduğu değerlendirilmekle birlikte, müteakip süreçte bunun devam ettirilemediği, İsrail'in ise Gazzeli grupların rehinelere araçsallaştırmasını engellemek adına geliştirdiği stratejinin görece başarılı olduğu düşünülmektedir.

Zira İsrail, rehinelere bırakılmasını, Gazzeli gruplar üzerinde, kara ve hava operasyonlarıyla maksimum baskının kurulmasına bağlamış ve rehine aileleri başta olmak üzere İsrail kamuoyunu bu minvalde yönlendirmeye muvaffak olmuştur.

Bu kapsamda, rehinelere bırakılmasına ilişkin eşik, Gazzeli gruplarla anlaşmaktan ziyade bunların çatışma ile zorlanmasına bağlanmıştır. Zira kara operasyonlarının başlaması sonrası Gazze'deki şiddetli saldırılar ve karadaki ilerleme sonrası Hamas'la yapılan anlaşma da bu çerçevede dâhilinde gelişmiştir.

Buna karşılık, daha önce ifade edildiği gibi kara operasyonlarının ilk haftası geride kalırken, hem dünya kamuoyunun Gazzeli sivil kayıplarına ilgisi artmış hem de İsrail'de, rehinelere durumuna ilişkin endişeler ve beklenti üzerinden hükümet üzerindeki baskının düzeyi yükselmeye başlamıştır. Bu şartlar ise, Gazzeli grupların "ses getirecek sayıda rehine" takasına karşılık İsrail'in kara operasyonunu görece uzun

bir süre erteleme adına uygun şartları sağlamıştır. Böylesi bir teklif, 7 Ekim'de yaşanan güvenlik zafiyeti nedeniyle "ertelenmiş" hesaplaşmalara maruz kalacak hükümet yetkililerinin direnç gösterebileceğinin ötesinde kararları gerektirecek niteliktedir. Ancak Gazzeli grupların bu noktada manzarayı iyi okuyamadığı ve rehinelere mevcudiyetini uygun anlamayla değerlendiremediği düşünülmektedir. Dolayısıyla rehi-

nelerin takasına yönelik anlaşma, takip eden süreçte İsrail'in sahadaki ilerlemesi sonrasında gerçekleşmiş, bunlar üzerinde oluşan "yoğun baskı" ile rehinelere bırakılması arasında kurulan korelasyonu destekleyen bir görüntü vermiştir. Dahası anlaşmanın formatı, "herkes için herkes" olarak başlangıçta önerilen şartlarla kıyaslanamayacak kadar olumsuzdur.

“

Katar ve ABD arabuluculuğunda, Mısır'ın da dâhil olduğu süreçle İsrail ve Hamas arasında bir takas anlaşması üzerinde ilerleme sağlandığı ve meselenin imza aşamasına geldiği açıklanmıştır. Bu anlaşmaya göre 4 gün boyunca sürecek olan ateşkes süresince, Filistinlilerin elindeki 50 civarında rehineye karşılık, İsrail hapishanelerinde tutulan 150 civarındaki Filistinlinin serbest bırakılması kararlaştırılmıştır.

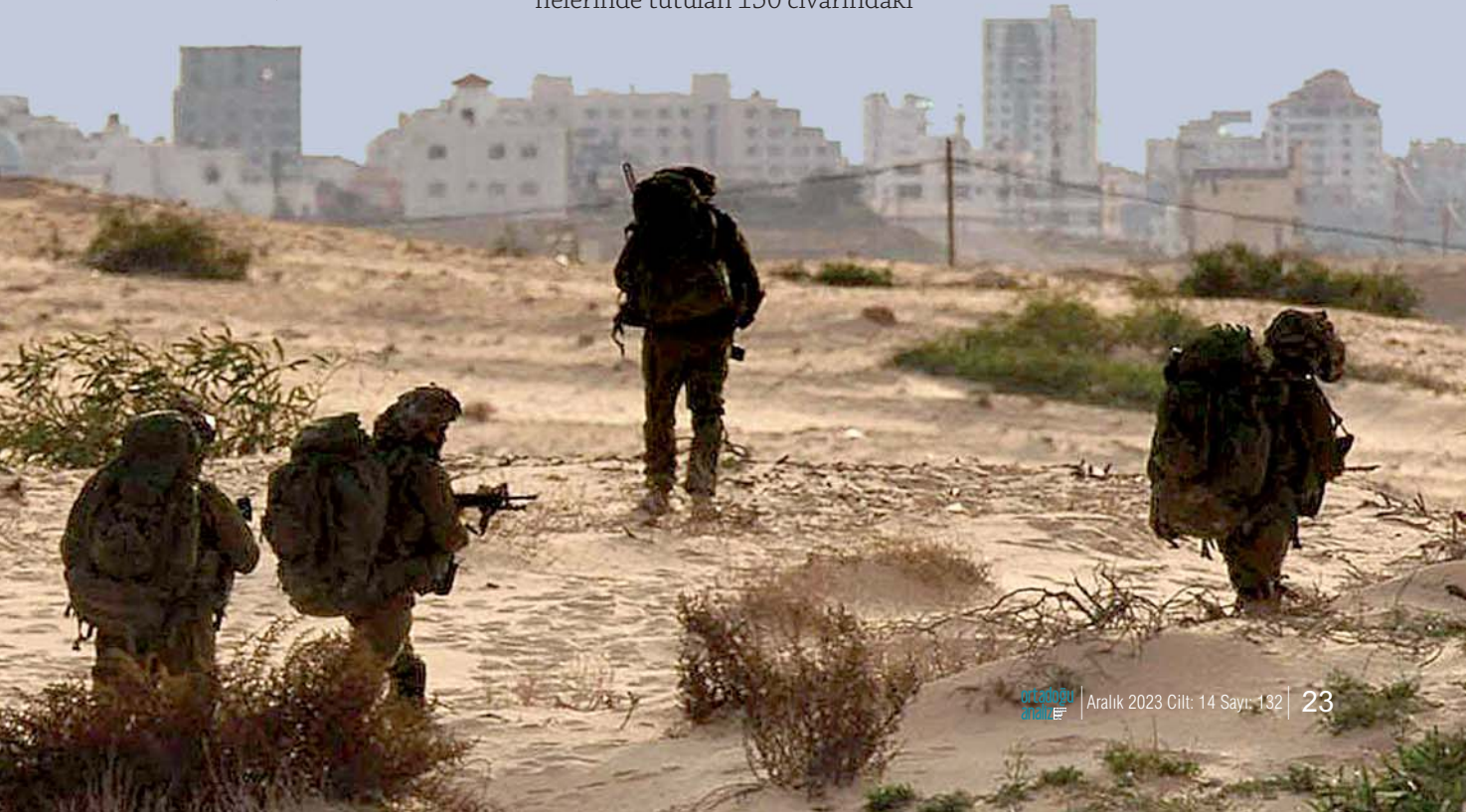
”

ATEŞKES SÜRECİ

21-22 Kasım tarihleri itibarıyla Katar ve ABD arabuluculuğunda, Mısır'ın da dâhil olduğu süreçle İsrail ve Hamas arasında bir takas anlaşması üzerinde ilerleme sağlandığı ve meselenin imza aşamasına geldiği açıklanmıştır. Bu anlaşmaya göre 4 gün boyunca sürecek olan ateşkes süresince, Filistinlilerin elindeki 50 civarında rehineye karşılık, İsrail hapishanelerinde tutulan 150 civarındaki

Filistinlinin serbest bırakılması kararlaştırılmıştır. Buna ek olarak Gazze'nin, kuzeyi de dâhil olmak üzere tümüne insani yardımların ulaşımına İsrail tarafından izin verilmesi anlaşma kapsamına alınmıştır. 4 günün sonunda ise Hamas tarafının bırakacağı her 10 rehine için ateşkesin 1 gün uzatılacağı ifade edilmiştir. 24 Kasım itibarıyla takas faaliyetleri başlamış, ufak pürüzler ve ertelemeler dışında, 4 gün boyunca anlaşmaya

uygun olarak rehinelere serbest bırakılmıştır. 4. günün sonunda ise anlaşma kapsamında her gün 10 rehinenin serbest bırakılması ile çatışmaya verilen aranın 1 gün uzatılması yönündeki öncüle uygun olarak ateşkes, 1 Aralık Cuma sabahına kadar sürdürülebilmektedir. İsrail tarafı, Hamas'ın 07.00 itibarıyla teslim edilecek rehinelere listesini iletmediğini ve akabinde ateşkesi bozduğunu iddia ederken, Hamas, İsrail'in gece saatlerinde yapılan görüşmelerden çekildiğini iddia etmiştir. Süreç sonucunda 105 İsraili serbest bırakılmıştır, 138 rehinenin ise Gazzeli grupların elinde olduğu tahmin edilmektedir.

Neticede bu tarih itibarıyla İsrail'in saldırılarını aynı şiddette tekrar başlamış ancak bu sefer harekâtın

kapsamı, güneyi de hedef alacak şekilde genişlemiştir. Özellikle, harekâtın başlarında, Gazze Şeridi'nin kuzeyini hedef alan ve halkın güneye gitmesi yönünde uyarılarda bulunmasına karşılık, bu kez İsrail'in Han Yunus'u hedef alması ve buradaki Filistinlilerin de bölgeyi terk ederek güneye doğru çekilmelerini istemesi, şehir halkının sürekli bombardımandan kaçmak üzere yer değiştirmesini beklemesi, hasta, çocuk ve yaşlıların mevcut olduğu şartlarda uygulanabilir bir senaryo değildir. Keza, kasım ayı sonunda İsrail'e gerçekleştirdiği son ziyaretinde ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in, muhataplarına, kuzeydeki harekât stratejisinin güneyde uygulanamayacağı yönünde net uyarılarda bulunduğunun açıklanması, mezkûr baskının açık göstergesidir.

“Geline noktada İsrail'in, çatışmazlık sürecinin uzadığı oranda çatışmaların tekrar başlamasının zorlaşması dolayısıyla takas sürecinin uzamamasını tercih ettiği, aksi takdirde politik amaçlarını gerçekleştirmekte zorlanacağını hesapladığı düşünülmektedir.”

Çatışmaların süresinin uzaması, dünya kamuoyunun, özellikle sivil kayıplar odağında artan ilgisi nedeniyle İsrail tarafının ifade ettiği “ucu açık bir süre boyunca” sürecek çatışmalar konusunda baskısının artmasına neden olmaktadır. Geline noktada İsrail'in, çatışmazlık sürecinin uzadığı oranda çatışmaların tekrar başlamasının zorlaş-

ması dolayısıyla takas sürecinin uzamamasını tercih ettiği, aksi takdirde politik amaçlarını gerçekleştirmekte zorlanacağını hesapladığı düşünülmektedir. Gazzeli grupların elindeki 138 rehinenin varlığı ise hükümet üzerindeki baskının devam etmesine neden olmaktadır.

“

Her ne kadar asimetrik savaş metotları uygulamakta ve meskûn mahallerde çatışmanın avantajlarından istifade etse de savaşın 2. ayına girilirken İsrail'in, Gazze'deki güvenlik rejimini tamamen değiştirme ve söz konusu grupları yok etme hedefiyle başlattığı harekât çerçevesinde zamanın bu grupların aleyhinde işlediğini ifade etmek mümkündür. Özellikle İsrail Ordusunun kuzeyde yoğunlaşan ve ateşkes sonrası güneye sarkan operasyonlarının ve sahada genişlemesinin, Gazzeli örgütlerin lojistik imkânlarını kısıtladığı değerlendirilmektedir.

”

Sonuç olarak 7 Ekim'de yaşanan saldırı neticesinde İsrail'in bir kara harekâtı ve topyekûn işgal süreci gerçekleştirmesi ihtimaline binaen Hamas'ın ciddi bir hazırlık yaptığı; bu kapsamda bir yandan lojistik, mühimmat ve asimetrik yöntemler açısından geliştiği ve çeşitlendiği, diğer yandan tünel ağlarını genişletmeye yönelik çalışmalar yürüttüğü anlaşılmaktadır. Her ne kadar asimetrik savaş metotları uygulamakta ve meskûn mahallerde çatışmanın avantajlarından istifade etse de savaşın 2. ayına girilirken İsrail'in, Gazze'deki güvenlik rejimini tamamen değiştirme ve söz konusu grupları yok etme hedefiyle başlattığı harekât çerçevesinde zamanın bu grupların aleyhinde işlediğini ifade etmek mümkündür.

Özellikle İsrail Ordusunun kuzeyde yoğunlaşan ve ateşkes sonrası güneye sarkan operasyonlarının ve sahada genişlemesinin, Gazzeli örgütlerin lojistik imkânlarını kısıtladığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede ateşkesin, Gazzeli grupların, çatışma öncesi düzende kendilerini lojistik açıdan besleyen ve bir kısmının hâlen devam ettiği değerlendirilen imkânlar dâhilinde yeniden tahkim olmaları için alan ve süre kazandırdığı düşünülmek-

tedir. Dahası, çatışmanın uzaması ve zamana yayılması, İsrail ve ABD'de üzerindeki uluslararası baskının artması açısından avantaj olarak değerlendirilebilir. Zira uluslararası gündemin odağının çok hızlı bir şekilde değişebildiği bu süreçte 7 Ekim saldırısı sırasında yaşananların etkileşimi zayıflarken Filistinli sivilin can kaybının günden güne artması, ABD başta olmak üzere Batılı ülkelerdeki kamuoyu hassasiyetinin diri kalmasına neden olmakta ve hükümetler üzerindeki baskıyı artırmaktadır. İsrail tarafı ise iç kamuoyuna, “rehinelerin geri getirilmesinin” çatışma ve şiddet üzerinden Gazzeli grupların zorlanmasıyla mümkün olabileceğine dair iddiasını güçlendirmekte işlevsel olduğunu ifade etmek mümkündür. Dahası rehinenin yarıya yakınının döndürülmesi nedeniyle de hükümet ve ordunun eli bir miktar rahatlamıştır. Kıyaslamaya gidilecek olursa, daha önceki rehine takasları göz önünde bulundurulduğunda, Gazzeli grupların mevcut rehine süreçlerinden kazancının minör düzeyde kaldığını ifade etmek mümkündür. ■

BIDEN'IN ÇÖZÜMSÜZLÜK POLİTİKASI

“

Biden yönetimi Dışişleri Bakanı Anthony Blinken, 7 Ekim saldırılarından bu yana konuyla ilgili yaptığı her konuşmada bölge aktörlerinin bir yol ayrımında olduğu mesajını vermiştir. Buna göre bölgenin geleceğine yönelik iki farklı “yol” bulunmaktadır.

”

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen **ESOGÜ**

Joe Biden yönetimi açıkladığı ulusal güvenlik stratejisinde Ortadoğu'ya yönelik en önemli hedeflerinin bölgede istikrar yaratmak olduğunu dile getirmiş ve bunu sağlayabilmek için de daha önceki yönetimlerin izledikleri zorlayıcı yollardan vazgeçip bölge aktörleriyle diplomatik

ilişkileri güçlendirmeye odaklanmıştır. Bu bağlamda uzun zamandır bölgede istikrarsızlığa sebep olan Yemen İç Savaşı'nı bitirmeye ve İran ile yeniden diplomatik ilişkiler kurmaya yönelik adımlar atılmıştır. Ancak 7 Ekim saldırıları Biden yönetiminin bölgeye yönelik bu temkinli politikasında güçlü değişimin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu değişimin ele alınacağı bu kısa yazıda söz konusu iş-

İsrail'in güvenliği olunca Biden yönetiminin tüm diplomatik yolları bir kenara bıraktığı ve bu tutumun krizin çözümünden ziyade derinleşmesine sebep olduğu iddiası savunulacaktır.

ABD'NİN 7 EKİM KRİZİNE YÖNELİK POLİTİKASI

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) mevcut duruma yönelik politikasının ana çerçevesini, geleneksel Ortadoğu politikasıyla uyumlu olarak İsrail'in güvenliği oluşturmaktadır. Bu bağlamda Biden yönetimi Dışişleri Bakanı Anthony Blinken, 7 Ekim saldırılarından bu yana konuyla ilgili yaptığı her konuşmada bölge aktörlerinin bir yol ayrımında olduğu

mesajını vermiştir. Buna göre bölgenin geleceğine yönelik iki farklı "yol" bulunmaktadır. Birincisi İsrail ve Filistin arasındaki sorunların eşitlikçi bir temelde çözümüne dayanan bölge aktörlerinin ilişkilerinin normalleşmesidir. İkincisi ise Hamas'ın yolu olarak tanımlanan, sadece karanlığa götüren "terör, yıkım ve kötülük" yoludur. Dolayısıyla ABD, George W. Bush'un terörle savaş doktrininin savunurken ileri sürdüğü "ya bizimlesiniz ya teröristlerle" söylemini tekrarlayarak, bölge aktörlerini "ya İsrail ile normalleşirsiniz ya da Hamas'la birlikte olursunuz" diye uyararak bir tercih yapmaya zorlamakta, bölge aktörleri arasında İsrail'e olan desteği artırarak

bölgeyi İsrail açısından daha güvenli bir yer hâline getirmeye çalışmaktadır. Bu politikanın diğer bir boyutunu ise çatışmanın "sadece" Gazze ile sınırlı kalmasının sağlanması oluşturmaktadır. Bu nedenle Biden yönetimi, bir taraftan hem bölge ülkelerinin hem de Batı Şeria'daki Filistinli grupların herhangi bir şekilde çatışmaya aktif olarak katılmasını önlemeye çalışmakta diğer taraftan ABD, İsrail'in de Hamas'ın saldırısını bahane edip Hizbullah ve İran gibi diğer düşmanlarına karşı yeni cephe açmasını engelleme gayreti içerisinde.

“

ABD bir yandan İsrail'in çevresini güvence altına alırken diğer yandan da İsrail'in askerî kapasitesini geliştirecek bir politika izlemektedir. ABD, bu politikayla adeta İsrail ile Hamas'ı *demirden bir kafesin* içine sokarak dışardan kimsenin müdahale etmesine izin vermeden, birinin -ABD açısından kesinlikle İsrail-düğerini yok edeceği ölümcül bir *kafes dövüşü* tasarlamaktadır.

”

ABD'nin 7 Ekim sonrası izlediği politikanın bir diğer boyutunu ise İsrail'in askerî kapasitesinin geliştirilmesi oluşturmaktadır. Biden yönetimi temsilcileri, krizin ilk gününden itibaren yaptığı açıklamalarda, ABD'nin İsrail'in yanında olacağı ve İsrail'in kendini savunması için ihtiyaç duyacağı her şeyin kendisine sağlanacağı açıkça dile

getirilmiştir. Böylelikle Biden yönetimi İsrail'e adeta bir "açık çek" vererek gerek askerî gerekse de finansal açıdan İsrail'in Hamas ile mücadelesine destek olunacağını göstermiştir. Bu amaçla Biden yönetimi 20 Ekim'de İsrail'e 14 milyar dolarlık bir yardım yapılacağını açıklamıştır. Bunun yanı sıra bölgedeki Amerikan askerî varlığının artırılmasıyla İsrail'e ihtiyaç duyduğu anda yanında olunacağı mesajı verilmiştir. Böylelikle ABD bir yandan İsrail'in çevresini güvence altına alırken diğer yandan da İsrail'in askerî kapasitesini geliştirecek bir politika izlemektedir. ABD, bu politikayla adeta İsrail ile Hamas'ı *demirden bir kafesin* içine sokarak dışarıdan kimsenin müdahale etmesine izin vermeden, birinin -ABD açısından kesinlikle İsrail- diğerini yok edeceği ölümcül bir *kafes dövüşü* tasarlamaktadır.

KRİZİN DERİNLEŞMESİNDE ABD'NİN ROLÜ

Bu stratejinin yarattığı en büyük problem kendisine verilen "açık çekin" İsrail'in Gazze'de yürüttüğü operasyonlardaki "sınırsızlığını" pekiştirecek olmasıdır. Nitekim İsrail saldırıların ve kapsamlı işgal girişimlerinin ardından meşru müdafaa hakkını kullandığını ileri sürse de İsrail'in şiddet kullanımı meşru müdafaa sınırlarının ötesine geçmiştir. Herhangi bir ayırım gözetmeden sivillerin öldürülmesi, hastanelerin bombalanması, yüz binlerce insanın yerlerinden edilip göçe zorlanması ve benzeri uygulamalar gerek hukuki gerekse de ahlaki açıdan herhangi bir normatif çerçeve içerisinde açıklanabilecek ve meşrulaştırılabilecek hususlar değildir. Hemen hemen her söy-

lemlerinde insan hakları, demokrasi ve sivil hayatın önemine atıflar yapan ABD yönetiminin temsilcileri, yaşanan bu trajedi karşısında sadece ölen insanların sayılarının yüksek olmasından dolayı üzgün olduklarını söylemekle yetinmektedir. Hamas'ın Filistin halkını temsil etmediğini dile getiren Biden yönetimi, Hamas'ın saldırıları sebebiyle neden Filistin halkının cezalandırıldığı sorusunu ise cevapsız bırakmaktadır.

“

İsrail'i sınırlayabilecek tek aktör ABD'nin kendisidir. Ancak ABD yönetimi tasarladığı kafes dövüşünde taraftan olduğu İsrail'in aleyhine olabilecek tüm gelişmeleri bertaraf ederek İsrail'in kazanmasını garantilemeye çalışmaktadır. Bu nedenle tüm dünyada söz konusu krizin önce ateşkes, sonra da diplomatik bir yolla çözülmesi gerektiğine yönelik güçlü talep varken, ABD yönetimi olası bir ateşkesin Hamas'ın yeniden toparlanmasına imkân vereceği düşüncesiyle karşı çıkmaktadır.

”

Bunun yanı sıra, mevcut uluslararası düzende İsrail'in söz konusu aşırılıklarını durdurabilecek ve krizin uluslararası toplum tarafından kabul edilebilecek yöntemlerle çözümlenmesini sağlayabilecek herhangi bir uluslararası mekanizma bulunmamaktadır. Bu bağlamda akıllara gelebilecek olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin de (BMGK) ABD'nin veto yetkisi ne-

deniyle İsrail'i sınırlayabilecek bir karar alması mümkün değildir. Bu şartlar altında mevcut krizde İsrail'i sınırlayabilecek tek aktör ABD'nin kendisidir. Ancak ABD yönetimi tasarladığı kafes dövüşünde taraftarı olduğu İsrail'in aleyhine olabilecek tüm gelişmeleri bertaraf ederek İsrail'in kazanmasını garantilemeye çalışmaktadır. Bu nedenle tüm dünyada söz konusu krizin önce ateşkes, sonra da diplomatik bir yolla çözülmesi gerektiğine yönelik güçlü talep varken, ABD yönetimi olası bir ateşkesin Hamas'ın yeniden toparlanmasına imkân vereceği düşüncesiyle karşı çıkmaktadır. Dolayısıyla ABD'nin her koşulda İsrail'in arkasında duruyor olması krizin derinleşmesine sebep olmaktadır.

FİLİSTİN'İN GELECEĞİ NE OLACAK?

ABD'nin İsrail'e açık çek veren ve Hamassız bir Filistin hayaline dayanan bu politikasının bir diğer açmazı ise Filistin'in geleceğiyle ilgilidir. Bilindiği üzere operasyon öncesinde de operasyon sırasında da Gazze'de bulunan Filistinlilerin geçici veya kalıcı olarak bölgeden çıkarılması, Gazze'nin yönetiminin tamamen İsrail'e devredilmesi ve hatta Gazze'nin İsrail'in bir parçası hâline getirilmesine yönelik argümanlar tartışılmıştır. Birçok yerde yaptığı açıklamalarda Blinken, ABD yönetiminin Gazze'nin kontrolü hususunda İsrail ile aynı fikirde olmadığını dile getirmiştir. Bölgenin İsrail yönetimine geçmesinden önce Filistin yönetimi altında kalması fikrini desteklediklerinin altını çizmiştir. Diğer taraftan İsraili yetkililer ise Gazze'nin operasyon sonrası yönetimi konusun-

da ABD'den farklı mesajlar vermekte ve Gazze'nin İsrail yönetimi altında kalması gerektiğine yönelik argümanları sıklıkla dillendirmektedir.

“

Hamas'ı Filistin toplumunun bir temsilcisi olarak görmeyen ABD'nin, operasyon sonrası Gazze'nin yönetiminin ya da savunduğu iki devletli çözüm kapsamında kurulması gereken Filistin devletinin yönetiminin hangi aktör tarafından üstlenileceği konusunda bir çözümü var gibi görünmemektedir.

”

Gazze'nin yönetimi konusu, Filistin'in geleceği konusuyla da yakından ilişkilidir. Biden yönetimi, 7 Ekim'den önce olduğu gibi, saldırılardan sonra da genel olarak İsrail-Filistin çatışmasında iki devletli bir çözümü desteklediklerini açıkça göstermiş ve her fırsatta bu duruşlarının altını çizmiştir. Ancak İsrail'in bugüne kadar izlediği politikalar bir Filistin devletinin oluşturulması hususunda ABD ile aynı fikirde olmadığını göstermektedir. Ancak hem Gazze'nin gelecekteki yönetimi hem de iki devletli çözüm konusunda ABD'nin ısrarı altındaki temel motivasyon, Filistin toplumunun kaygıları değil, ABD'nin bölgedeki

Müslüman müttefiklerini kızdırmama ve hem Müslüman toplumları hem de İsrail'i memnun edecek dengeli bir çözüm üretme arayışıdır. Ancak ABD ve İsrail arasındaki görüş farklılıkları bir kenara bırakıldığında dahi bu dengeli çözüm arayışı hem Gazze'yi hem de genel olarak Filistin'i kimin yöneteceği hususunda tıkanmaktadır. Zira Filistin toplumunu temsil edecek politik aktörlerin başında Hamas gelmekte ve Hamas'ın öncülük ettiği İslamcı akım Filistin toplumu içerisinde oldukça güçlü şekilde var olmaktadır. Diğer yandan Mahmud Abbas liderliğinde her geçen gün giderek zayıflayan ve bugün artık Filistin yönetimini kontrol etmeye bile gücünün yettiği şüpheli olan el-Fetih'in toplumsal desteğinin olası bir Filistin devletini yönetmeye talip olabilecek kadar kuvvetli olduğunu söylemek mümkün değildir.

Dolayısıyla Hamas'ı Filistin toplumunun bir temsilcisi olarak görmeyen ABD'nin, operasyon sonrası Gazze'nin yönetiminin ya da savunduğu iki devletli çözüm kapsamında kurulması gereken Filistin devletinin yönetiminin hangi aktör tarafından üstlenileceği konusunda bir çözümü var gibi görünmemektedir. Bu durum, Filistin'de 2006 yılında yapılan seçimleri ve sonrasında akıllara getirmektedir. O dönemde yapılan seçimlerde Hamas'ın zaferle çıkması sonucu ABD, seçimleri tanımadığını ilan etmiş ve bu durum aslında Filistin toplumlarında ortaya çıkan ve bugüne kadar devam eden uzun süreli bir yönetim krizinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Benzer şekilde hem Gazze hem de genel olarak Filistin için, Filistin toplumunun gerçeklerini göz ardı eden herhangi bir politik senaryo beraberinde çözüm değil, çözümsüzlüğü getirecektir.

Sonuç olarak Biden yönetiminin kriz karşısında geliştirdiği politika, bölgede istikrar oluşturma politikasıyla örtüşmemekte, tam tersine krizin daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bölgede ABD liderliğinin sorgulanmaya başlandığı, Çin gibi ABD'nin küresel rakiplerinin bölgedeki prestijinin arttığı bir dönemde, ABD'nin bölge gerçeklerini göz ardı ederek izlediği bu politika ilerleyen dönemlerde ABD'nin bölge içindeki rekabette elini zayıflatacaktır. ■

İSRAİL SALDIRILARI KARŞISINDA İRAN'IN TUTUMU

DR. MUSTAFA CANER

Akademisyen SAKARYA ÜNİ.

“

Aksa Tufanı'na İran'ın dâhiliyeti çokça tartışılan bir mesele oldu. İranlı yetkililer bu tür iddiaları kesin bir dille yalanladı. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nasır Kenani, İran'ın Filistin'in karar alma süreçlerinde dâhiliyeti olmadığını söyledi. Benzer şekilde Hamas yetkilileri de bu tür açıklamalarda bulundu. Üst düzey Hamas liderlerinden Ali Barakeh ne İran'ın ne de Hizbullah'ın 7 Ekim saldırılarında bir rolünün olmadığını ifade etti. Diğer taraftan, İran'ın bu operasyonun her aşamasında, operasyonu mümkün kılan altyapıyı ve askerî kabiliyeti tedarik ve takviye eden aktör olarak yer aldığı açıktır.

”

Yıllardır Filistin ve İsrail konuları, İran yönetici elitinin gündeminin değişmeyen bir parçasıdır. Son yıllarda İran, Filistinli gruplarla olan

bağını oldukça ilerletti. İsrail karşıtı tavrından söylemsel olarak zerre taviz vermeyen İran, son yıllarda İsrail ile dolaylı bir çatışma yürütmektedir. Suriye sahasında doğrudan askerî bir karşılığı olan bu çatışmanın, çeşitli istihbarat operasyonları, suikast ve sabotaj gibi başlıklar altında İran ve İsrail de dâhil olmak üzere geniş bir alana yayıldığını söylemek mümkündür. Muhsin Fahrizade suikastı bu örnekler arasında verilebilir. 7 Ekim'de gerçekleşen Aksa Tufanı Operasyonu da İran ve İsrail arasındaki dolaylı çatışmanın yeni ve çarpıcı bir sayfası sayılabilir. Başta Dinî Lider Ali Hamaney ve Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi olmak üzere pek çok İranlı yetkili, bu saldırıyı en coşkulu biçimde kutladı ve desteklerini ifade etti.

İRAN'IN AKSA TUFANI'NDAKİ POZİSYONU

Aksa Tufanı'na İran'ın dâhiliyeti çokça tartışılan bir mesele oldu. İranlı yetkililer bu tür iddiaları kesin bir dille yalanladı. İran Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nasır Kenani, İran'ın Filistin'in karar alma süreçlerinde dâhiliyeti olmadığını söyledi. Benzer şekilde Hamas yetkilileri de bu tür açıklamalarda bulundu. Üst düzey Hamas lider-

lerinden Ali Barakeh ne İran'ın ne de Hizbullah'ın 7 Ekim saldırılarında bir rolünün olmadığını ifade etti. Diğer taraftan, İran'ın bu operasyonun her aşamasında, ope-

rasyonu mümkün kılan altyapıyı ve askerî kabiliyeti tedarik ve takviye eden aktör olarak yer aldığı açıktır. Ancak operasyonun icra aşamasında Filistinli grupların özerkliği söz konusudur. İran ve Filistinli gruplar arasındaki ilişkiyi bir tür emir-komuta ilişkisi olarak okumak doğru olmaz. Bu tür bir ilişki biçimi, İran'ın ideolojik olarak oldukça yakın olduğu ve kurumsal yapılanmasında da söz sahibi olduğu başta Lübnan'daki Hizbullah olmak üzere Irak, Suriye ve Yemen sahasındaki diğer silahlı aktörler için geçerlidir. Ancak Hamas ve İslami Cihad ile İran'ın ilişkileri

bir tür karşılıklı pratik kazanç ilişkisidir. İki taraf da kendi siyasi ajandası lehine bu ilişkiyi yürütmektedir.

İran'ın askerî desteği, doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde hem 7 Ekim öncesinde hem de sonrasında sahadaki gelişmeler üzerinde anlamlı etkiye sahip olmuştur. 2021 yılındaki bir açıklamasında Devrim Muhafızları Komutanlarından Tuğgeneral Emir Ali Hacı-zade, "Müttefiklerimize ve dostlarımıza balık vermek ya da nasıl balık tutulacağını öğretmek yerine nasıl olta atılacağını öğrettik" di-

yerek aslında doğrudan füze vermek yerine kendi füze teknolojilerini üretmek adına teknoloji transferi yaptıklarını ifade etmiştir. Yani Hamas ve İslami Cihad'ın kendi füzelerini üretmelerine imkân sağlayacak destek İran'dan gelmiştir. Bunun yanında İran, "Direniş Eksenini" olarak adlandırdığı bölgesel silahlı milis ağının bir parçasına da söz konusu örgütleri oturtmuştur. Bu örgütlerle diğer İran'a yakın örgütler arasında koordinasyon ve askerî iş birliğini İran Devrim Muhafızlarının Kudüs Gücü yürütmektedir. 7 Ekim öncesinde İranlı askerî yetkililerle

söz konusu grupların komutanları arasında periyodik toplantılar düzenlenmiştir. Hamas'ın bu saldırıya en az iki yıldır hazırlandığı dikkate alındığında İran'ın operasyonun icrası olmasa da planlama aşamasındaki katkısı görmezden gelinmeyecek kadar açıktır.

“

İran'ın ideolojik yapılanmasının harcı karılırken İsrail bu harca “küçük şeytan” kodlamasıyla dâhil olmuştur. Müesses nizamın meşruiyeti ve devamlılığını sağlamada İsrail karşıtlığının rolü yadsınamaz.

”

Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere diğer Batı ülkeleri de İran'ın doğrudan saldırınının bir parçası olduğu iddiasına karşı çıkmışlardır. Ancak elbette “dâhiliyet” bir yorum meselesidir ve Joe Biden'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Jack Sullivan da İran'ın dâhiliyetini Hamas'a verdiği destek üzerinden okumuş ve tasdik etmiştir. Fakat doğrudan bir bağlantı söz konusu olmadıkça İran'a karşı İsrail ve ABD'nin harekete geçmesini gerektirecek “legal” bir sebep ortada yoktur.

İran'ın her yıl Hamas ve İslami Cihad'a milyonlarca dolar maddi destek sağladığı bilinmektedir. Hatta İran'ın harcamış olduğu bu paralar, İran kamuoyunu da ciddi şekilde rahatsız etmektedir. Özellikle İran'da zaman zaman ortaya çıkan kitlesel protesto hareketlerinde halk, bu rahatsızlığını dile getirmiş ve kendi ekonomik durumlarını düzeltmek yerine dev-

letin Filistin için para harcadığını söylemiştir. İran'ın halkın tepkisini çekecek şekilde kendi kaynaklarını Filistin konusuna ayırmasının elbette ciddi sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepleri ayrıntılı olarak daha önce Ortadoğu Analiz Dergisi'nin Haziran 2021 sayısındaki “İran'ın Filistin-İsrail Siyasetini Anlamlandırma” başlıklı yazımda ele almıştım. Kısaca hatırlatmak gerekirse İran'daki kurucu anlatıda İsrail karşıtlığı önemli bir yere sahiptir. İran'ın ideolojik yapılanmasının harcı karılırken İsrail bu harca “küçük şeytan” kodlamasıyla dâhil olmuştur. Müesses nizamın meşruiyeti ve devamlılığını sağlamada İsrail karşıtlığının rolü yadsınamaz.

O yazıda değinilmeyen bir başka faktör, İsrail ile Arap devletleri arasında başlayan normalleşme dalgasının İran'ı oldukça rahatsız etmesidir. Bu yüzden her ne kadar İran, Aksa Tufanı Operasyonu'nda

rol almasa bile operasyonun sonuçlarından memnun olmuştur. Hamas'ın saldırılarıyla başlayan süreçte İsrail'in ölçsüz karşılığı ve kolektif cezalandırma hamleleri, Tel Aviv yönetiminin uluslararası kamuoyu nezdinde meşruiyetini sarsmıştır. Bu durum da Arap devletleri üzerinde İsrail ile normalleşmenin ilerletilmemesi ve durdurulması yönündeki baskıları artırmıştır. Dolayısıyla İran'ın sürecin bu çıktısından memnun olduğu söylenebilir.

Politik olarak Hamas'a destek veren İran, vekil kuvvetleri üzerinden de bölgesel faaliyetlerine Hamas'ın mücadelesi doğrultusunda hız vermiştir. Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen'de İran'a yakın olan silahlı grupların bölgedeki ABD ve İsrail askerî kuvvetlerini hedef almaları, savaşın Gazze sathında sınırlı kalması, İsrail'in askerî olarak birden fazla cephede meşgul edilmesi ve demir kubbe sisteminin kapasite-

tesinin zorlanması bu doğrultudaki sonuçlardır. Bu sonuçların Hamas'a sahada ne kadar faydasının bulunduğu tartışmalıdır. Ancak çatışma alanlarını sınırlandırmak ve caydırıcılık anlamındaki etkisi tartışmasız ortadadır. Hamas ve İsrail arasındaki varılan ve İsrail'in elindeki Filistinli mahkûmlarla Hamas'ın elindeki İsraili rehinelere serbest bırakılmalarını öngören geçici ateşkes süresince İran'a müzahir grupların da bölgedeki taciz saldırılarını sonlandırdıkları görülmüştür. Bu anlamda "Direniş Ekseni" grupları, Hamas'ın siyasi stratejisi ve kararlarına uygun hareket etmektedir. Bu durum da Hamas'ın İran karşısındaki siyasi özerkliğini gösteren bir diğer örnektir.

İran'ın başından itibaren Gazze çatışmalarını dolaylı bir savaş ya da vekâlet savaşı olarak tasarladığıdır. Bu anlamda İran'ın doğrudan cephede yer almak, İsrail ya da ABD ile doğrudan karşı karşıya gelme niyetinin olmadığı vurgulanmalıdır. Bu vurgu açıkça İranlı yetkililer tarafından da yapılmıştır. Keyhan gazetesinin başyazarı ve Genel Yayın Yönetmeni Hüseyin Şeriatmedari, 30 Ekim tarihli yazısında "İran'ın stratejisinde başka milletlerin adına savaşa girmek yok" demiş ve İran'ın niyetinin sadece dışarıdan destekle sınırlı olduğunu ifade etmiştir.

İRAN DESTEĞİNİN SINIRLARI

İran'ın Filistinli gruplara desteğinin sınırlarını çizmek önem arz etmektedir. Aksi takdirde savaşın bölgesel yayılımı konusunda isabetsiz öngörülerde bulunulabilir. Söylenmesi gereken en önemli nokta, İran'ın başından itibaren Gazze çatışmalarını dolaylı bir savaş ya da vekâlet savaşı olarak tasarladığıdır. Bu anlamda İran'ın doğrudan cephede yer almak, İsrail ya da ABD ile doğrudan karşı karşıya gelme niyetinin olmadığı vurgulanmalıdır. Bu vurgu açıkça İranlı yetkililer tarafından da yapılmıştır.

Keyhan gazetesinin başyazarı ve Genel Yayın Yönetmeni Hüseyin Şeriatmedari, 30 Ekim tarihli yazısında "İran'ın stratejisinde başka milletlerin adına savaşa girmek yok" demiş ve İran'ın niyetinin sadece dışarıdan destekle sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Dinî lider Ali Hamaney'in kayıbiraderi ve müesses nizamın önemli isimlerinden Gulam Ali Haddad Adil de 17 Kasım'da vermiş olduğu bir röportajda, İran'ın doğrudan savaşa girmesinin İsrail'in planı olduğunu dile getirmiş ve İran'ın böyle bir niyetinin olmadığını ifade etmiştir. Üst kademelerden gelen bu açıklamalar dikkate alındığında da İran'ın savaşa doğrudan dâhil olma niyetinin olmadığını söylemek mümkündür. Bazı iddialara göre İran'ın doğrudan savaşa girmesinin sebebi, Hamas'ın Aksa Tufanı'nı yaparken İran'ın önceden bilgilendirilmemesidir. Buna göre Hamaney, İsmail Haniye'ye bu yönde bir gerekçeyle savaşa girmeyeceklerini bildirmiştir. Son konuşmalarından birinde ise Ali Ha-

maney, "Bazıları İran'ın tüm Yahudilerin ve Siyonistlerin denize atılması gerektiğini söylediğini iddia ediyor. Hayır, biz asla böyle bir şey söylemedik. Biz halk oylamasının belirleyici faktör olması gerektiğini söylüyoruz. Filistinlilerin oylarıyla kurulacak bir hükümet yabancıların gitmesine ya da kalmasına karar verecektir" şeklinde konuşarak Filistinli aktörlerin "özneliğini" ve kendi pozisyonlarının dışarıdan destekle sınırlı olduğunu bir kez daha vurgulamıştır.

Sonuç olarak İran'ın "iki devletli çözüm" fikrine öteden beri karşı olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Bu anlamda İran, Hamas'ın 2017'de duyurmuş olduğu yeni siyaset belgesiyle kabul ettiği 1967 sınırlarını bile yeterli bulmamaktadır. Her ne kadar İranlı yetkililerin son açıklamaları bu konuda referandumu bir çözüm metodu olarak önerse de sahanın gerçekliği ve uluslararası kamuoyunun ağırlıklı bir şekilde 1967 sınırlarına atıf yaptığı dikkate alındığında, İran'ın Filistin konusundaki söyleminin fizibilitesi tartışmaya açılmaktadır. Bu konuda İsraili fanatiklerle İran'ın söylemi arasındaki benzerlik dikkate çekmektedir. İki taraf da birbirlerinin tam aksi istikametinde olsa da makul olmayan bir noktaya doğru hedef tayin etmiştir. Dolayısıyla İran için Filistin meselesinin yakın ve orta vadede kapanması söz konusu değildir. Filistinli grupların İran'dan destek almaya devam ettikleri bir denklemde ateşkes ya da barış sağlansa bile bir yerde çatışmaların ileride tekrar patlak vermesi muhtemeldir. ■

İSRAİL'İN SURİYE'DEKİ SALDIRILARININ DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİ

DR. ÖMER BEHRAM ÖZDEMİR

Uzman ORSAM

“

Son dönemde Suriye'de Tahran ile girdiği nüfuz yarışında rakibini dengelemekte zorluk yaşayan Moskova, İsrail'in saldırılarda dozaj artırması sonrası bu bağlamda fırsat yakalayan konuma yükselmiştir.

”

Hamas tarafından gerçekleştirilen Aksa Tufanı Hârekati sonrası karşılık olarak İsrail'in Gazze'yi hedef alan yıkıcı saldırılarının bölgesel yansımaları ekseriyetle Lübnan ve Suriye'de meydana gelmiştir. İran ve bölgedeki müttefiklerinden beklenen “çatışmayı geniş hatlara yayma” hamlesini İsrail “önleyici müdahale” şeklinde daha önce gerçekleştirmiştir. Suriye özelinde Şam ve Halep havalimanlarının

İsrail tarafından yoğun şekilde hedef alınması ve hizmet dışı bırakılmalarıyla ses getiren İsrail müdahaleleri haftalar içerisinde hedeflerin daha geniş coğrafyaya yayılmasıyla sembolik anlam ve etkileri bağlamında dönüştürücü rol oynamıştır. İsrail müdahalesinin bu dönüştürücü etkisinin tahlili ve Suriye sahasındaki olası orta ve uzun vadeli etkileri bu metnin odağını oluşturmaktadır.

İSRAİL'İN “ÖNLEYİCİ MÜDAHALE” STRATEJİSİ VE SURİYE'DE DEĞİŞEN DENKLEMLER

İlk olarak Şam ve Halep Havalimanlarının düzenli şekilde hedef alınarak neredeyse iki aydır sürekli şekilde hizmet dışı bırakılması İs-

rail saldırılarının Suriye altyapısı üzerindeki doğrudan etkisini göstermektedir. İki tesisin de birkaç günlük kısa dönemler hariç yeniden hizmete girememesi İsrail saldırılarının sertliği kadar rejim ve İran'ın bu tesislere yönelik savunma kapasitelerinin sınırlılığını göstermektedir. Rusya bağlamında ise vurulan hedeflerin herhangi birisinin Rusya himayesindeki tesisler olmaması ve İran

unsurlarının bu eylemlerde zarar görmesi Moskova açısından İsrail saldırılarının pek de negatif sonuçları olmadığı anlamına gelmektedir. Bu saldırıların doğrudan etkileri kadar dolaylı etkileri de olmuştur. Bu iki havalimanını Devrim Muhafızları unsurlarını Suriye'ye nakletmek için yoğun şekilde kullanan Tahran yeni yollar aramak zorunda kalmıştır. Önce Lazkiye-Tahran seferleri yoğunlaştırılarak kullanılmaya başlanmıştır. Lakin Şam yönetimi Lazkiye Havalimanı'nın da Şam ve Halep'teki muadilleriyle aynı kaderi yaşamasından çekindiği için bu hat üzerinde gerçekleştirilen seferler de kısa süre içerisinde iptal edilmiştir. İran Devrim Muhafızları (İDM) unsurları bu süreçte hava rotası için son çare olarak Rusya'nın kontrolünde bulunan Tedmür'deki askerî havalimanını kullanmak zorunda kalmıştır.

Son dönemde Suriye'de Tahran ile girdiği nüfuz yarışında rakibini dengelemekte zorluk yaşayan Moskova, İsrail'in saldırılarda dozaj artırması sonrası bu bağlamda fırsat yakalayan konuma yükselmiştir. İDM'ye Tedmür Havalimanı yolunu açarak hava rotasında Moskova'nın "onayına" ihtiyaç duyulan bir denklem inşa eden Rusya, Deyrezzor'da kendisine bağlı milislerin kontrolündeki askerî noktaları İran milislerinin silah ve mühimmat geçişlerinde kullanmalarını engelleyerek olası Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail hava saldırılarında denklem dışı olduğunu tüm taraflara göstermiştir. Rus-İran nüfuz yarışında Dera ve Deyrezzor'da İran lehine bozulan dengeler Tel Aviv'in son saldırı dalgasıyla Moskova lehine kısmen regüle olmuştur. Halep Havalimanı'nın da Şam gibi kullanılmıyor olması, bu bölgedeki kalifiye Hizbullah unsurlarının İsrail saldırısı ihtimaline karşı mevzilerini tahliye ederek kapasite olarak daha zayıf İran unsurlarının kontrolüne bırakmaları gibi gelişmeler de kuzey Suriye'deki kapasitesini artırma arayışında olan Tahran'ın bu politikasının bir süreliğine

de olsa akamete uğradığını göstermiştir. Bu durum da aynı Dera ve Deyrezzor'da olduğu gibi İdlip-Halep hattında da Rusya'nın elini güçlendiren bir gelişme olarak kayıtlara geçmiştir.

Elbukemal-Kaim sınır hattından başlayan ve tüm Suriye'yi doğudan batıya geçen milis lojistik hattının ve bu hat üzerinde görevli kurmaylarının İsrail saldırılarından mümkün olduğunca az zarar görmesini isteyen Tahran, Tel Aviv'in saldırı kapasitesi karşısında bölgedeki askerî yapılanmasında geçici ve kalıcı değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır.

İsrail saldırılarının dönüştürücü etkisinin ciddi şekilde hissedildiği diğer bölge ise Deyrezzor olmuştur. Verilere bakıldığında İsrail'in karnesi sekiz saldırı gerçekleştirilen 2021'e kıyasla 2 teyitli saldırıyla 2023 yılında Deyrezzor'da düşüşte gözükmemektedir. Lakin detaylara bakıldığında son durum nettir. İran destekli milislerin, Suriye'deki açık hava üssü işlevi gören Deyrezzor vilayetinde bu milis güçlerin silah depoları, üsleri ve askerî konvoylarına yönelik bu yıl içerisinde gerçekleşen ve "faili meçhul" hava saldırıları uzmanlarca İsrail'in eylemleri olarak sınıflandırılmıştır. ABD'nin bölgede gerçekleştirdiği az sayıda angajmanı Amerika Birleşik Devletleri Merkez Komutanlığı (CENTCOM) üzerinden sürekli olarak duyurması ve İsrail'in Şam

ve çevresinde de benzer şekilde pek çok saldırısını üstlenen açıklamalar yapmaması göz önüne alındığında Deyrezzor'da İsrail tarafından resmî dille üstlenilmiş saldırılar haricinde de İsrail müdahaleleri olduğu muhakkaktır. Buna ek olarak ise bölgedeki Amerikan üslerine yönelik 7 Ekim sonrası süreçte hız kazanan İran destekli milislerin taciz ve saldırıları da ABD tarafının ara ara cevap saldırıları gerçekleştirmesine yol açmıştır. İsrail ve ABD'nin istihbarat paylaşımı da dâhil olmak üzere koordineli şekilde İran destekli güçlerin mevzilerini hedef

alabilme ihtimalleri bölgede çok sayıda askerî noktanın tahliyesine, silah depolarının başka bölgelere taşınmasına ve stratejik öneme sahip bazı üslerin hava saldırılarına karşın tahkim edilmesine yol açmıştır. Elbukemal-Kaim sınır hattından başlayan ve tüm Suriye'yi doğudan batıya geçen milis lojistik hattının ve bu hat üzerinde görevli kurmaylarının İsrail saldırılarından mümkün olduğunca az zarar görmesini isteyen Tahran, Tel Aviv'in saldırı kapasitesi karşısında bölgedeki askerî yapılanmasında geçici ve kalıcı değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır.

“

Her an sosyal patlamaya hazır olan ve rejim istihbarat unsurlarının dahi kendi emniyetlerini sağlayamadığı Dera ve Dürzi kitlenin varlığı hasebiyle İsrail'in yerel temaslar kurabilme ihtimali olan Suveyde bölgeleri rejimin yumuşak karnı konumundadır.

”

Son olarak İsrail'in Dera-Kuneytra-Suveyde'den oluşan güneybatı

sınır hattına yönelik saldırılarının da orta vadede bölgede yeni denklemlere zemin olabilecek etkiler oluşturduğu görülmektedir. Dürzi nüfusun çoğunluğu oluşturduğu ve aylardır sivil protestolara sahne olan, rejimin sosyal hayat üzerindeki etkisinin oldukça kısıtlı olduğu Suveyde, Golan'ın hemen karşı tarafındaki Kuneytra ve ülkenin son üç yıllık süreçte tartışmasız en emniyetsiz ve kaotik bölgesi olan Dera, Şam yönetiminin oldukça kırılgan konumunda olduğu bölgeler olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bölgelerde vurulan hedefler arasında rejim askerî

kontrol noktaları haricinde hava savunma sistemi bataryaları da bulunmuştur. Şam'da gerek Şam rejimi gerekse de İran'a bağlı unsurları sürekli olarak vururken Dera-Kuneytra-Suveyde hattına neredeyse hiç dokunmayan İsrail'in bu bölgeleri de hedef alması Tel Aviv'in muhatabına çatışmanın bölgeselleşmesi hâlinde Şam'ın kayıplarının büyük olacağı yönünde mesajı olarak okunmalıdır. Her an sosyal patlamaya hazır olan ve rejim istihbarat unsurlarının dahi kendi emniyetlerini sağlayamadığı Dera ve Dürzi kitlenin varlığı hasebiyle İsrail'in yerel temaslar kurabilme ihtimali olan Suveyde bölgeleri rejimin yumuşak karnı konumundadır. Bilindiği gibi Lübnan ve Suriye haricinde İsrail'de de Dürzi nüfus yaşamakta olup İsrail Ordusu ve polis güçleri içerisinde Dürzi unsurlar da görev almaktadır. Şimdiye kadar bu iki vilayette farklı yöntemler izleyen fakat her ikisinde de arzu ettiği otoriteyi kuramayan rejimin son sürecin etkisiyle iki bölgede de yerel unsurlarla yakınlaşarak olası tehditlere karşı ön almak istediği görülmektedir. Bu da rejimin daha tavizkâr ve daha az otoriter bir yolu istemese de seçmesine yol açabilir. Son tahlilde İsrail'in önleyici müdahalesinin Suriye bağlamında Suriye merkezli bir çatışma çıkma ve savaşın yayılması ihtimalini şimdilik bertaraf ettiği ve başarılı olduğu söylenebilir. Bu müdahalenin başarısı ve dozajı Şam ve Tahran'ın bölgede geçici ve kalıcı usul değişikliklerine zorlamıştır. İki aylık periyotta İsrail hava saldırılarının muhatapları üzerinde dönüştürücü bir etki sağladığı görülmüştür. ■

İSRAİL'İN ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİSİ: ONTOLOJİK TEHDİT VE EBEDÎ SAVAŞ

DR. İSMAİL SARI

Uzman ORSAM

“

İsrail'in ulusal güvenlik konsepti birbiriyle ilişkili iki önerme üzerine kurulmuştur: İsrail'in Arap-İsrail çatışmasını "verili" olarak ele almaktan başka seçeneği olmadığı ve İsrail'in coğrafi derinlik eksikliği ve demografik niceliksel yetersizlikten kaynaklanan dar güvenlik marjını dikkate almak zorunda olduğudur.

”

7 Ekim Aksa Tufanı saldırıları İsrail'in mevcut güvenlik stratejisinde bir çöküşe işaret ettiği gibi Filistinlilerin abluka altındaki Gazze'ye yoğun saldırılarla kontrol altına alınabileceğini varsayan eski caydırıcılık modelinin de işlemediğini göstermiştir. Dolayısıyla bu yazıda İsrail'in bugüne kadar hangi strateji ve ilkelerle hareket ettiği tartışılacaktır.

İSRAİL'İN GÜVENLİK STRATEJİSİNİN TARİHSEL-DÜŞÜNSEL TEMELLERİ

İsrail'in stratejik düşüncesi uzun zamandır Arap ülkelerinin -ve bugün İran ile Hamas ve Hizbullah gibi devlet dışı aktörlerin- kendisini

yok etmek istediği temel varsayımına dayanmaktadır. Bu bağlamda İsrail'in ulusal güvenlik konsepti birbiriyle ilişkili iki önerme üzerine kurulmuştur: İsrail'in Arap-İsrail çatışmasını "verili" olarak ele almaktan başka seçeneği olmadığı ve İsrail'in coğrafi derinlik eksikliği ve demografik niceliksel yetersizlikten kaynaklanan dar güvenlik marjını dikkate almak zorunda olduğudur. İsrail'de ulusal güvenlik konsepti ve stratejisini şekillendiren kültürel ortamın özellikleri açısından ise Holokost'un etkisi tartışılmazdır. Tarih boyunca çok sayıda halk yok edilme tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır ancak İsrail, ulusal

yok oluş tehdidiyle karşı karşıya olduğu inancını paylaşması bakımından travmatiktir.

İsrail'in ilk Başbakanı David Ben-Gurion, İsrail ulusal güvenlik stratejisinin düzenleyici ilkelerinin formüle edilmesinde önemli bir rol oynamıştır. 1950'lerde formüle edilen "Ben-Gurion Doktrini", İsrail'in resmî bir savunma doktrinine en yakın doktrinidir ve bugün hala stratejik düşüncesini şekillendirmektedir. Ben-Gurion'un 1948 ve 1956 savaşları arasında ortaya koyduğu ilkeler sadece siyasi elit ve güvenlik kurumları tarafından değil, aynı zamanda tüm İsrail toplumu tarafından kabul görmüştür. İsrail'in ulusal güvenlik stratejisi, Arap dünyasıyla süregelen çatışmaların devam edeceği varsayımına dayanmaktadır. Strateji, barış anlaşmalarının gelecekteki çatışmaları önleyemeyeceği gerçeğini kabul eder

ve İsrail'in, Arap komşularıyla bağlantılı çatışmaların olası sonuçlarına karşı her zaman hazırlıklı olması gerektiğini vurgular. Strateji aynı zamanda, özellikle 2011'deki Arap Baharı devrimlerinden sonra bölgesel ortamdaki istikrarsızlığı da kabul etmekte ve Arap rejimlerinin öngörülemez doğası göz önüne alındığında Arap ülkeleriyle barış anlaşmaları imzalamanın kalıcı barışçıl ilişkileri garanti etmediği yönündeki stratejik varsayımlara güvenilirlik katmaktadır.

İsrail'in kuruluşundan itibaren, "çatışmanın sürekliliği" prensibi benimsenmiştir. Ben-Gurion, Arap devletleriyle olan çeşitli savaşları, uzun vadeli bir çatışmanın sadece farklı aşamaları olarak değerlendirmiştir.

Benzer bir görüşü paylaşan diğer kurucu liderlerden biri de Yigal Allon'dur. İlk savaşların yalnızca çok uzun vadeli bir çatışmanın ilk rauntları olduğuna inanmıştır. Bu perspektif, ileriki zamanlarda da devam etmiştir. Eski Genelkurmay Başkanı Raphael Eitan, 1982'deki Lübnan'ın işgalini, İsrail Bağımsızlık Savaşı'nın doğrudan bir devamı ve "İsrail toprakları için 100 yıldır devam eden savaşın bir parçası" olarak değerlendirmiştir. Daha sonra Savunma Bakanı olan haleflerinden Moshe Ya'alon, Birinci İntifada'nın (1987-1990) Bağımsızlık Savaşı'nın yeniden başlaması olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur. Ben-Gurion ile birlikte İsrail'in ulusal güvenlik stratejisinin formüle edilmesinde kilit rol oynayan General Israel Tal, "National Security: The Few Against the Many" adlı kitabında İsrail için uzun süreli bir çatışmanın kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Araplar umutlarını yitirene kadar İsrail kılıcına güvenmek zorunda kalacaktı. Dolayısıyla ulusal güvenlik stratejisi bu umudun böl-

geden güç kullanılarak sökülüp atılmasını öngörmektedir.

“

Hizbullah ve Hamas'ın 1990'lar ve 2000'ler boyunca tekrarlanan roket saldırıları, Irak ve İran'ın füze ve nükleer programlarıyla birlikte, asimetrik savaş tehlikesini İsrail'in karşı karşıya olduğu birincil tehdit hâline getirmiş ve cephe hatlarını değil, iç cepheyi ve askerî cephe gerisini birincil savaş alanlarına dönüştürmüştür.

”

İsrail'in ilk on yılına kadar olan dönemde ve 1980'lere kadar, karşılaştığı temel askerî tehdit, sınırlarında bulunan Arap ülkeleriyle olası bir birinci kademe saldırısı veya Irak, Suudi Arabistan gibi ikinci kademe aktörlerin sınırlı destekleriyle oluşturulabilecek komşu ülkelerden gelebilecek büyük çaplı konvansiyonel saldırılar olarak belirlenmiştir. İlk on yıl boyunca, büyük çaplı konvansiyonel “saldırı” tehdidi, yaklaşık her sekiz yılda bir sürekli olarak ortaya çıkmıştır. İsrail, çevresinde Arap devletleriyle çevrili ülke olarak, 1967'ye kadar kendisini kuşatılmış bir devlet ve coğrafyasını stratejik bir kâbus olarak algılamıştır. Ülkenin uzunluğu ve genişliği arasındaki orantısızlık, İsrail'i tamamıyla sınırlara hapsedilmiş bir devlet hâline getirmiştir. Dahası, İsrail'in yaşayabilir bir devlet olmasını sağlayan faktörler büyük ölçüde dar kıyı ovasına yoğunlaşmıştır; nüfusun ve ekonomik tabanın çoğu bu bölgede yoğunlaşmıştır ve birçok stratejik hedef, devlet kurumu, ulus-

lararası havaalanı, hava üsleri, ulusal altyapı, akademi ve sanat, Batı Şeria ve diğer sınırlardan roket menzilinün yanı sıra topçu menzili içindedir. Stratejik derinlik eksikliği ve sınır bölgelerdeki nüfusun yok edilme korkusu, esnek olmayan savunma ilkesine ve sonuç olarak “bölgesel savunma” (hagana merhavit) kavramına yol açmıştır. Bölgesel savunma, kendi “öz savunmaları” için kısmi sorumluluk verilen sınırların yakınında bulunan işgalci yerleşimcilere ve askerî güçlerin ileri konuşlandırılmasına dayanmaktadır. İsrail'in temel hedeflerinden biri 1967 savaşının sonuçlarıyla elde edilen kısmi stratejik derinliği korumaktır. Bu ilkeye bağlı kalmak, Filistin halkıyla çatışmayı çözmeyi amaçlayan tüm çabaların başarısızlığını açıklamaktadır. İşgal altındaki Arap topraklarını da içeren stratejik derinliği koruma ısrarı, İsrail'in işgali kalıcı kılma isteğini vurgulamaktadır.

Charles D. Freilich'in ifadesiyle İsrail'in karşılaştığı tehditler esas olarak sınırları boyunca konuşlanmış Arap ordularından ve sınır ötesi Filistinli saldırılardan kaynaklandığı sürece İsrail Savunma Güçleri (IDF) “çevre savunmasına” odaklanmıştır. Ancak 1980'ler ve 2000'lerdeki Filistin intifadaları, Gazze ve Batı Şeria'dan gelen yeni “sınır içi” tehditlere yol açarken, aynı zamanda Hizbullah ve Hamas'ın roket cephanelikleri gibi ek bir “sınırlar arası” tehdit de geliştirmiştir. Ayrıca, Irak ve daha sonra İran'ın füze programları, konvansiyonel olmayan savaş başlıklarıyla birleştiğinde, uzak ülkelerden potansiyel olarak varoluşsal tehditler yaratmıştır. İsrail'in karşı karşıya

olduğu askerî tehditlerin değişen doğasının ilk büyük işareti, Temmuz 1981'de Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) kuzeyi yoğun bir şekilde bombalamasıyla başlamıştır; bu Bağımsızlık Savaşı'ndan bu yana iç cephenin ilk kez ağır bir şekilde vurulmasıdır. Hizbullah ve Hamas'ın 1990'lar ve 2000'ler boyunca tekrarlanan roket saldırıları, Irak ve İran'ın füze ve nükleer programlarıyla birlikte, asimetrik savaş tehlikesini İsrail'in karşı karşıya olduğu birincil tehdit hâline getirmiş ve cephe hatlarını değil, iç cepheyi ve askerî cephe gerisini birincil savaş alanlarına dönüştürmüştür. Ayrıca İsrail'in ulusal güvenlik stratejisi son kırk yılda bölgesel ve uluslararası değişimlere tanıklık etmiştir. Askerî güç yapılarını etkileyen bu değişiklikler, İsrail'in ulusal güvenlik ortamının yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Ancak bu dönüşümler İsrail'in ulusal güvenlik stratejisinin önemli bileşenleri olan “çatışmanın sürekliliği” ve “varoluşsal tehlike” ilkelere bağlılığını azaltmamıştır.

İSRAİL GÜVENLİK STRATEJİSİNİN BOYUTLARI

İsrail'in ulusal güvenlik stratejisindeki birincil askerî bileşenlerin üç boyutu vardır: Caydırıcılık erken uyarı ve kararlılık. Caydırıcılık, İsrail'in Arapların topraklarını barışçıl şekilde teslim etmeyeceğini, özellikle de yerleşim projelerinin başlamasıyla birlikte Filistin halkının sınır dışı edilmesini içeren girişimlerine karşı direniş beklentisine dayanmaktadır. Bu anlayış, Arapları caydırmayı ve İsrail ile karşı karşıya gelme motivasyonlarını etkilemeyi ulusal güvenlik stratejisinin önemli

bir unsuru hâline getirmiştir. İsrail'in caydırıcılık konsepti, pasif bir eğilimle düşmanı saldırmaktan ve inisiyatif ele almaktan caydırmak için askerî yetenekleri geliştirmeye odaklanmaktadır. Ayrıca aktif bir eğilimi benimser; bu eğilim, düşman üzerinde caydırıcı bir etki biriktirerek böylece bir sonraki savaşın patlak vermesini erteleyen askerî eylemleri içerir. Strateji, Araplara karşı her savaşta zafer kazanmanın, onlara karşı caydırıcılık gücünün birikmesine katkıda bulunacağını ve savaşlar arasında daha uzun aralıklara yol açacağını varsaymaktadır.

Erken uyarı, İsrail'in ulusal güvenlik stratejisi, caydırıcılık ilkelerinin düşmanın savaşa arzusunu etkisiz kılma kapasitesini aşmadığı durumlarda, ülkenin potansiyel bir saldırıyı önceden kestirebilmek için gerekli istihbarat bilgilerine erişim yeteneklerine sahip olmasının gerektiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, Salih el-Nuami'nin ifadesine göre, istihbarat bilgileri, İsrail'in önleyici saldırılar veya alternatif olarak devletin yedek güçlerini devreye sokarak bir saldırıyı önlemeye yönelik savunma hazırlıklarını zamanında tamamlamasına yardımcı olur. Bu, başarıyı belirleyen politikaların, çıkarlarına yönelik hedef verileri oluşturmak için önceden elde edilen istihbarat bilgilerine dayalı saldırı stratejilerini benimseme anlayışını içerir. İsrail'in ilk Başbakanı Ben-Gurion, istihbaratın rolüne ulusal güvenlik stratejisinin vazgeçilmez bir bileşeni olarak büyük önem vermiş, özellikle askerî istihbaratı İsrail Ordusunun ulusal güvenliğe önemli bir katkı sağlayan ana unsurlardan biri olarak görmüştür. Doğru

istihbarat, düşmanın niyetleri hakkında bilgi sahibi olmak suretiyle İsrail'in sürekli teyakkuz hâlinde olmasını sağlayarak kurum ve tesislerinde aksamaları engelleyecektir.

“
Kararlılık elde etmek için saldırgan bir strateji benimsemek gerekir çünkü tek başına savunmak düşmanı bastıramaz. İsrail, askerî güç oluşturma sürecini bu hedefe katkıda bulunan askerî branşları vurgulayacak şekilde yönlendirmek de dâhil olmak üzere, kararlılık şansını artıran niteliksel üstünlüğü elde etmek için gerekenleri sağlamaya odaklanmıştır.

”
Kararlılık, İsrail ulusal güvenlik stratejisinin askerî unsurlarının üçüncü ana bileşenini temsil eder. Caydırıcılık ve erken uyarı savaşın patlak vermesini engelleyemezse İsrail ulusal güvenlik stratejisi savaşın İsrail lehine net bir kararla sonuçlanması gerektiğini belirtir. Bu karar, düşmanın hedeflerine ulaşmalarını engelleyen bir askerî zaferle güvence altına alınmalıdır. Bu, savaş alanındaki askerî kazanımların siyasi kazanımlara dönüşmesini sağlayarak İsrail'in stratejik, bölgesel ve uluslararası konumunu iyileştirir. Kararlılık elde etmek için saldırgan bir strateji benimsemek gerekir çünkü tek başına savunmak düşmanı bastıramaz. İsrail, askerî güç oluşturma sürecini bu hedefe katkıda bulunan askerî branşları vurgulayacak şekilde yönlendirmek de dâhil olmak üzere, kararlılık şansını artıran ni-

teliksel üstünlüğü elde etmek için gerekenleri sağlamaya odaklanmıştır. Ben-Gurion özellikle hava kuvvetleri, zırhlı birlikler ve komando birliklerine odaklanmanın düşmanı ve onun askerî yeteneklerini "ezmedeki" rolleri açısından önemini kabul etmiştir.

Sonuç olarak, İsrail'in stratejik derinliğinin olmaması ve taktiksel bir geri çekilmenin bile ulusal nüfusun yok olmasına yol açacağı varsayımı göz önüne alındığında, İsrail kendi topraklarında bir savaş yürütmeyi, hatta düşük yoğunluklu çatışmaları sürdürmeyi bile göze alamamaktadır. Bu bağlamda İsraili stratejistler caydırıcılığın askerî yeteneklerin sergilenmesi ve düşmanın hedeflerine ulaşma girişimlerinin engellenmesiyle sağlanabileceğine inanmaktadır. Bu da “düşmanın” altyapısını hedef alarak stratejik kabiliyetlerini önemli ölçüde etkilemeyi, hatta gerekirse topraklarını işgal etmeyi ve uzun süreli bir sükûnet sağlamak için yönetim sistemine gelecekte tehdit oluşturmayı da içermektedir. Ancak Hizbullah ve Hamas'ın geliştirdiği askerî doktrinler ve kabiliyetler, İsrail'in hava ve kara kabiliyetleri de dâhil olmak üzere askerî ve teknolojik üstünlüğünü etkisiz hâle getirmelerini sağlamaktadır. Hamas'ın 7 Ekim Aksa Tufanı operasyonu bunun en iyi kanıtıdır. Anlaşılan odur ki İsrail'in güvenlik stratejisi halkı için güvenlik sağlamaktan ziyade “güvensizliği” arttırmaktadır. Çünkü bu strateji en büyük faktör olarak Filistin halkının direnişinin “insan üstü” niteliğini hesaba katmamaktadır. Bu anlamda da başarısızdır. ■

ABD'NİN İSRAİL'E KOŞULSUZ DESTEĞİ VE KÜRESEL GÜNEY'DE HEGEMONYASININ EROZYONU

“

ABD'nin İsrail'e verdiği sorgusuz destek bir taraftan Joe Biden yönetiminin Küresel Güney'i kazanma merkezli politikasını zayıflatmakta diğer taraftan Çin'le büyük güç rekabetinde zafiyet oluşturmaktadır.

”

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

Akademisyen MEDİPOL ÜNİ.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İsrail'in 7 Ekim'den bu yana Gazze Şeridi'ne açtığı en şiddetli saldırıların ilk anından itibaren İsrail'e koşulsuz desteğini sürdürmektedir. İsrail'in uluslararası hukuku hiçe sayarak

sivil yerleşim yerlerini hedef alması neticesinde çoğunluğu kadın ve çocuktan oluşan 13.300'den fazla Filistinlinin hayatını kaybetmesi ABD'ye yönelen eleştirilerin yoğunluğunu arttırdı. ABD'nin bu desteği sadece Batı ülkelerinin savaş karşıtı kamuoylarının gerçekleştirdikleri kitlesel gösterilerle tepki almamakta aynı zamanda Küresel Güney ülkelerinin çoğunun

güvenini ve sempatisini de kaybetmesine neden olmaktadır. Bugün Küresel Güney, ABD desteğini diplomatik ve askerî olmanın ötesinde İsrail'in Filistin halkına karşı işlediği savaş suçlarına da verilen açık bir destek olarak yorumlamaktadır. ABD'nin İsrail'e verdiği sorgusuz destek bir taraftan Joe Biden yönetiminin Küresel Güney'i kazanma merkezli politikasını zayıflatmakta diğer taraftan Çin'le büyük güç rekabetinde zafiyet oluşturmaktadır.

KÜRESEL GÜNEY'DE SARSILAN ABD İMAJI

Joe Biden'ın ABD Başkanlığı üstlendikten sonra ilk taahhütlerinden biri, sefeli Donald Trump'ın Trans-Pasifik Ortaklık Anlaşma-

sı'ndan, Paris İklim Anlaşması'ndan, İran Nükleer Anlaşması'ndan çekilerek ve Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıyarak ABD'nin küresel hegemonyasına verdiği hasarı tamir etmekte. ABD liderliğinin dünya sahnesinde yarım asırdan fazladır var olan prestijini yeniden tesis etmek için Biden yönetimi ilk olarak Trump politikaları nedeniyle ABD'yle arasına mesafe koyan müttefiklerle ve ortaklarla bağları yeniden tesis etmeye ve uluslararası toplumun ABD'nin lider rolüne olan güvenini restore etmeye odaklandı. Bunun kadar önemli olmakla birlikte Biden, Trump döneminde Küresel Güney'de azalan ABD etkisini yeniden güçlendirmeye de odaklandı.

Biden yönetiminin özellikle İsrail'in Filistin halkına yönelik gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerine ve soykırım eylemlerine karşın koşullar ne olursa olsun İsrail'in yanında olmaya devam edeceklerinin altını çizmesi, Küresel Güney'de etkisini arttırmasını kolaylaştıran insan haklarına bağlılığını erozyona uğratmıştır.

Biden, ABD dış politikasının bir diğer temel taşı olarak gördüğü kültürel, eğitim, ekonomik, siyasi ve politik-sosyal yardım program-

ları aracılığıyla Ortadoğu ve genel olarak Küresel Güney'i oluşturan diğer toplumların kalbini ve sempatisini kazanmaya hız verdi. Bu amaçla kamu diplomasisine yoğun bir yatırım yapan Biden yönetimi demokrasiyi yayma retoriğiyle Barış Gücü operasyonlarını ve arabuluculuk faaliyetlerini sıklıkla kullandı. Aynı hedef doğrultusunda ABD, Bill ve Melinda Gates Vakfı, Ford Vakfı ve Rockefeller Vakfı gibi çok sayıdaki kurumu ve çok uluslu şirketleri de Küresel Güney'de finanse etti. Tüm bu çabalar ABD'nin özel olarak Ortadoğu'da genel olarak ise Küresel Güney'de farklı topluluklara ulaşmasında ve onlarla ortaklıklar geliştirmesinde etkili oldu. İnsan haklarını, cinsiyet eşitliğini, dinler arası diyalogu ve demokrasiyi teşvik etme söylemleri, ABD'nin Küresel Güney'deki kabulünü kolaylaştıran en önemli dinamiklerden biriydi. Ancak Biden yönetiminin İsrail'i sorgusuz destekleme kararı, ABD'nin Küresel Güney'e dair olan hedefe ulaşmak için son birkaç on yılda harcadığı milyarlarca doları, yaptığı çok sayıdaki yatırımı ve gösterdiği yoğun çabaları sekteye uğrattı. Biden yönetiminin özellikle İsrail'in Filistin halkına yönelik gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerine ve soykırım eylemlerine karşın koşullar ne olursa olsun İsrail'in yanında olmaya devam edeceklerinin altını çizmesi, Küresel Güney'de etkisini arttırmasını kolaylaştıran insan haklarına bağlılığını erozyona uğratmıştır. Yapılan analizler koşulsuz desteğin devam etmesi ve ABD'nin barış müzakereleri için inisiyatif almaması durumunda ABD'nin, Küresel Güney'deki imajının ve çıkarlarının Trump'ın "Önce Ame-

rika" politikasıyla kıyaslanamayacak derecede zarar vereceğine dikkat çekmektedir.

“

ABD'nin İsrail'in 7 Ekim'den bu yana Gazze Şeridi'ne tarihte açık ara başlattığı en şiddetli saldırı eylemlerini koşulsuz desteklemesi, genel olarak küresel ve bölgesel özel olarak ise Küresel Güney'de Çin'e karşı verdiği büyük güç rekabetinde zafiyet oluşturmakta ve dolayısıyla bu durum Gazze merkezli çatışmaların küresel neticelerine de işaret etmektedir.

”

Biden yönetiminin, Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kurumların, insani yardım kuruluş-

larının, bölgesel örgütlerin, Küresel Güney'in ve aralarında savaş karşıtı Batılı ve ABD'li aktörlerin de yer aldığı çok sayıdaki figürün İsrail'e diplomatik ve kalıcı bir ateşkesi kabul ettirmesi için ABD'nin baskı yapması gerektiği konusundaki çağrısına rağmen İsrail'in kendini savunma hakkından söz etmesi ABD'nin hegemonyası konusundaki muhtemel riski aldığını göstermektedir. Benzer şekilde İsrail'in savaş suçlarının dünya çapında tepkileri ve kınamayı yoğunlaştırmasına karşın ABD'nin İsrail'in insan haklarını hiçe sayan politikalarına sessiz kalması, Küresel Güney'deki hegemonyasına gelecekte tamiri zor olan bir hasar bıraktı. İsrail'in özellikle Gazze'deki sivil altyapıyı, hastaneleri sistematik ve cezai olarak hedef alan eylemlerini gerekçelendirmek için öne sürdüğü tüm iddiaları Washington'ın sorgusuz desteklemesi

ve daha da önemlisi ABD yasalarına aykırı olarak İsrail'e sofistike silahları tedarik etmeye devam etmesi diğer soru işaretleri olarak belirmiştir.

KÜRESEL GÜNEY'DE ÇİN'LE REKABETTE ZAFİYET

ABD'nin İsrail'in 7 Ekim'den bu yana Gazze Şeridi'ne tarihte açık ara başlattığı en şiddetli saldırı eylemlerini koşulsuz desteklemesi, genel olarak küresel ve bölgesel özel olarak ise Küresel Güney'de Çin'e karşı verdiği büyük güç rekabetinde zafiyet oluşturmakta ve dolayısıyla bu durum Gazze merkezli çatışmaların küresel neticelerine de işaret etmektedir. Yapılan çok sayıdaki analiz, ABD'nin en azından önümüzdeki iki on yıl boyunca dünyanın önde gelen süper gücü olmaya devam edeceğinin altını çizerken, Biden yönetiminin

Gazze'deki soykırım karşısında izlediği mevcut politikanın ABD'nin küresel düzeydeki imajına ve güvenilirliğine verdiği tahribat nedeniyle Çin'e karşı koalisyon kurma yeteneğini de hızla aşındırabileceğine dikkat çekmektedir.

Çin'in devam eden İsrail-Hamas çatışmalarını durdurabilecek etkili bir mekanizma geliştirmemiş olmasına karşın çatışmayı söylem düzeyinde eleştirmesi, bu konuda çağrılarını yinelemesi ve İsrail saldırılarını kınaması savaş karşıtı devletler ve Küresel Güney'de olumlu karşılanmaktadır.

Özetle mevcut ABD politikası bir zamanlar Filistin-İsrail çatışması için barış aracı rolünü oynayan ve İbrahim Anlaşmalarını Ortadoğu'yu yeni bir istikrar, barış ve refah çağına taşıyacak başarı olarak gören Washington açısından ikirciklik oluşturmaktadır.

Çin'in, ABD hegemonyasının söz konusu politikadan dolayı daha fazla zafiyete uğradığı bir zamanda İsrail-Hamas çatışmalarında kalıcı ateşkesi sağlayamaya yönelik üsteleneceği tüm misyonlar ve çabaların şüphesiz ki en önemli getirisi Küresel Güney özelinde elde edeceği imaj, güven, etki ve statü olacaktır.

Kısacası devam eden İsrail-Hamas çatışmaları ve Gazze'de insan haklarını ihlal eden İsrail'in Filistinlilere yönelik saldırıları karşısında ABD'nin takip ettiği mevcut politika son birkaç yıldır azalmakta

olan küresel çekim gücünü daha fazla aşağıya çekmektedir. Bu tespit özellikle son yıllardaki ABD politikasının temel taşlarından birinin Çin'le rekabette müttefiklerle koalisyonlar kurmak, ortakların desteğini kazanmak ve Küresel Güney'den bu konuda destek sağlamak olduğu dikkate alındığında daha da mühim bir hâle gelmektedir.

Özetle mevcut ABD politikası bir zamanlar Filistin-İsrail çatışması için barış aracı rolünü oynayan ve İbrahim Anlaşmalarını Ortadoğu'yu yeni bir istikrar, barış ve refah çağına taşıyacak başarı olarak gören Washington açısından ikirciklik oluşturmaktadır. Çin'in, ABD hegemonyasının söz konusu politikadan dolayı daha fazla zafiyete uğradığı bir zamanda İsrail-Hamas çatışmalarında kalıcı ateşkesi sağlayamaya yönelik üsteleneceği tüm misyonlar ve çabaların şüphesiz ki en önemli getirisi Küresel Güney özelinde elde edeceği imaj, güven, etki ve statü olacaktır. Dolayısıyla Çin'in bu konuda daha fazla inisiyatif alması beklenebilir.

Sonuç itibarıyla Gazze merkezli çatışmaların Filistin ve Ortadoğu özelindeki sonuçlarının yanı sıra küresel güç rekabetine etki etmesi de hesaba katılmalıdır. Bu noktada Batı ve daha spesifik olarak ABD'nin bu çatışmalardaki koşulsuz İsrail desteğinin ve tamamıyla diğer ittifak ilişkilerini dışlayarak ve normatif kaygıları bir tarafa bırakarak takındıkları tavır ABD'nin küresel güç rekabetinde Küresel Güney aktörlerinde daha fazla sorgulanmasını beraberinde getirmektedir. ■

NORMATİF AKTÖRLÜK KRİZİ: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN İSRAİL-FİLİSTİN İMTİHANI

MERVE ZORLU

Doktora İKÇÜ

“

AB'nin normatif aktörlüğüne ilişkin ilk sarsılma 2001 terör eylemlerinin yarattığı kaygı hafızasıyla gelişmiştir. Nitekim bölgede bir dönüşümden ziyade mevcut otoriter liderler desteklenerek istikrar hedeflenmiştir. İkinci sarsılma ise 2008 ekonomik krizin akabinde üye ülkeler arasında yaygınlaşmaya başlayan milliyetçi tutumlarla ortaya çıkmış ve bölgeye ekonomik hedefler çerçevesinde yaklaşmıştır. Normatif aktörlüğe yönelik üçüncü sorgulama ise Arap ayaklanmaları akabinde oluşmaya başlamış ve günümüze kadar artarak devam etmiştir.

”

Avrupa Birliği'nin (AB) kuruluşunun temelinde gömülü olan normatif değerler ve bunun bir yansıması olarak uluslararası sistemdeki normatif aktörlüğü son 20 yıldır

çeşitli kriz süreçleriyle tartışmaya açılmaktadır. Özellikle birliğin Ortadoğu yaklaşımındaki tutarsızlıkların bu tartışmalarda temel dayanak olduğu görülmektedir. Birlik bölgesine yönelik dış politika açılımında “çıkar temelli” ve norm temelli” yaklaşım ikilemelerine düşmektedir. Güncel konjunktürde ise İsrail-Filistin krizinin, birlikte “normatif aktörlük krizi” yaratması muhtemel görünmektedir. Nitekim üye devletler, halklar ve hükümetlerle birlik kurumları arasında farklı ayrışmaların yaşandığı görülmektedir. Fiilî adımlarda ise AB'nin normatif aktörlük iddiasından beklenen eylemlerin gerçekleşmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bağlamda AB'nin somut eylemleri sebebiyle normatif aktörlük imajına yönelik eleştirilerin derinleştiği görülmektedir. Bu da AB dışındaki bir krizin karar alıcılar sebebiyle AB gündeminin yeni krize doğru ilerleme riskini ortaya çıkarmaktadır.

AB'NİN NORMATİF AKTÖRLÜĞÜ VE ORTADOĞU MERKEZLİ SORGULAMALAR

AB mevcut aktör türlerine kıyasla uluslararası sistemde devletlerin anarşik ve çıkarıcı motivasyonlarının ötesine geçen farklı aktör şeklini temsil etmektedir. Nitekim bu seçkinlerin güdümüyle oluşturulmuş, anlaşmalara dayanan yasal bir düzenin köklerinde kimlik ve değerler bulunan ortak bir paydada buluşması olarak tasvir edilen AB tanımlamasıyla desteklenmektedir. Bu değerlerden en önemlileri ise özgürlük, barış, insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokrasi, sosyal dayanış-

ma, sürdürülebilir kalkınma, iyi yönetim ve eşitlik. AB'nin bu normlarını benimseyerek çerçevelendiği aktörlüğü onu uluslararası sistemdeki diğer aktörlerden farklı kılmaktadır. AB normatif aktörlüğüyle uluslararası sistemde aynı vizyonu takip ederek etki yaratmaktadır. Benliğinin özünün normatif temelde oluşturulması AB'nin sistemdeki davranış eğilimlerinin de normatif olmasını

beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda AB öz-kimliğinde yer alan yukarıda geçen dokuz temel normu uluslararası sistemdeki diğer aktörlerle kurduğu ilişkilerde sürdürmektedir. Uluslararası sistemde çerçevelendiği bu normatif aktörlük imajı, AB'nin normatif güç olmasının da özünü oluşturmaktadır. Bu güç AB'ye uluslararası ilişkilerde normal olanı şekillendirme kapasitesi sağlamaktadır. Bu bağlamda AB'nin diğer aktörlerle kurduğu ilişkilerde değerlerini doğrudan veya dolaylı olarak yayma ve etki bırakma kabiliyetini kullanma eğiliminde olduğu görülmektedir.

AB'nin dış ilişkilerinde uluslararası çevresini bahsi geçen temel normları içerecek şekilde şekillendirmeye çalıştığı görülmektedir. Bu bağlamda 1993 yılındaki Avrupa Konseyinin yayınladığı AB Ortak Dış ve Güvenlik Politikası kapsamında Ortadoğu beş öncelikli alandan biri olarak benimsenmiştir. Böylece

AB'nin bölgedeki demokrasi ve insan haklarının desteklenmesine yönelik fiili çalışmaları başlamıştır. Ortadoğu'yu kapsayan en önemli somut adım 2004 yılında yayımlanan Avrupa Komşuluk Politikası Strateji (AKP) belgesinde görülebilmektedir. İsrail, Filistin, Tunus, Libya ve Mısır gibi farklı bölgelerden de 16 ülkeyi kapsayan belgede demokrasi ve insan hakları vurgusu dikkat çekmiştir. AB pozitif ve negatif koşulluluklar bağlamında bölgede normatif gücünü konsolide etmeye çalışarak yakın çevresinde istikrar yakalamayı amaçlamıştır. Ancak AB'nin normatif aktörlüğüne ilişkin ilk sarsılma 2001 terör eylemlerinin yarattığı kaygı hafızasıyla gelişmiştir. Nitekim bölgede bir dönüşümden ziyade mevcut otoriter liderler desteklenerek istikrar hedeflenmiştir. İkinci sarsılma ise 2008 ekonomik krizin akabinde üye ülkeler arasında yaygınlaşmaya başlayan milliyetçi tutumlarla ortaya çıkmış ve bölgeye ekonomik hedefler çerçevesinde yaklaşmıştır. Normatif aktörlüğe yönelik üçüncü sorgulama ise Arap ayaklanmaları akabinde oluşmaya başlamış ve günümüze kadar artarak devam etmiştir. Nitekim AB ayaklanmalar akabinde oluşacak yeni yönetimlerden kendi dış politika hedefleri bağlamında istikrar sağlayabileceğine inandığı otoriter rejimleri desteklemeyi tercih edip şiddetli bir "çıkartma temelli" ve "norm temelli" ikileme düşmüştür. Sürecinde yaşanan mülteci krizinde dışsallaştırma araçlarının kullanılması, yük-

sek sınır güvenliği politikaları ve üyeler içindeki parçalanmalar AB'nin normatif aktör kimliğine yönelik inancın sarsılmasını ve doğal olarak da normatif gücünün etkisini yitirmeye başlamasını tartışmaya açmıştır. Birlik için yeni bir parçalanma ise İsrail-Filistin çatışmasıyla yaşanmaya başlamış ve AB'nin normatif aktörlüğüne yönelik eleştirilerin eylemlerle güçlü şekilde desteklendiği bir sürece girilmiştir.

“

Almanya, Fransa ve İtalya başta olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde İsrail'in Gazze saldırılarına yönelik yoğun kitleler tarafından protestolar gerçekleştirilmiştir ve ateşkes çağrıları yapılmıştır. Ancak söz konusu ülkelerde olası bir toplumsal karışıklığın önüne geçilmesi iddiasıyla hükümetler Filistin yanlısı protestolara sınırlama getirmiştir.

”

İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASINDAN NORMATİF AKTÖRLÜĞÜN DÜŞÜŞÜNE

7 Ekim sabahında Hamas'ın Aksa Tufanı saldırısıyla başlayan akabinde İsrail'in devlet terörüne varan karşı saldırılarıyla devam eden sürece yükselen tepkiler, uluslararası toplumu ve güç dengelerini ayrıştırdığı gibi AB içerisinde bir kriz durumuna dönüşmeye başlamıştır. Normatif aktörlük iddiasını gerek lider retorikleri gerek kurucu belgeleriyle

ortaya koyan AB'nin uluslararası ilişkilerde de aynı değerleri sürdürebilmesi hem normatif gücünün ve aktörlüğünün devamlılığı hem de iddiası çerçevesinde gelişen uluslararası toplumun beklentisi için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda çatışmaların uluslararası hukuk ve insancıl değerler çerçevesinde yürütülmesini gözetmek ve savunmak AB için öncelik olmalıdır. Ancak İsrail'in uluslararası hukukun orantılılık, ayırım gözetme, cezalandırma yasağı gibi birçok uluslararası hukuk normunu aşındırmasına rağmen AB liderlerinin normatif aktörlük çerçevesinde girişimlerde bulunmadığı görülmüştür. Nitekim üye devletlerin ve AB liderlerinin İsrail'e yönelik koşulsuz desteğiyle başlayan sürece ilk sert tepkiler kendi toplumlarından gelmeye başlamıştır. Almanya, Fransa ve İtalya başta olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde İsrail'in Gazze saldırılarına yönelik yoğun kitleler tarafından protestolar gerçekleştirilmiştir ve ateşkes çağrıları yapılmıştır. Ancak söz konusu ülkelerde olası bir toplumsal karışıklığın önüne geçilmesi iddiasıyla hükümetler Filistin yanlısı protestolara sınırlama getirmiştir. Bu yaklaşım

Avrupalı hükümetlerin iç siyasetlerinde de insan haklarını askıya alabildiğini ve protesto hakkıyla ifade özgürlüğünü sınırlandırabildiğini göstermiştir.

9 Ekim'de AB, Filistinlilere yönelik kalkınma yardımlarının gözden geçirilmesi ve ödemelerin dondurulması kararını kamuoyuyla paylaşmış ve bu karar yeniden büyük bir tepki yaratmıştır. Söz konusu yardımlar hakkında başlatılan inceleme neticesinde teröre aktarılmadığına ilişkin bilgi teyit edilerek 22 Kasım'da ödemelerin aktarılmasına devam kararı alınmıştır. 14 Ekim'de 1500'ü geçen sivil can kaybına rağmen AB Komisyonu Başkanı Borrell von der Layen'in koşulsuz İsrail desteğini açıklaması AB içerisinde büyük tepkilere neden olmuş ve AB'nin itibar kaybına yönelik riski AB içinde de tartışmaya açmıştır. AB Parlamentosu milletvekilleri tarafından söz konusu açıklamalara tepkiler yükselmiştir. Ayrıca AB Konseyi Başkanı Charles Michel'in davetiyle 17 Ekim'de beklenmeyen bir zirve gerçekleştirilmiştir. Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Hollanda, Almanya, Avusturya gibi ülkeler Layen'in tutumuna destek verirken Belçika ve İspanya karşı bir tutum

sergilemiştir. Bu gelişmelerle de birlikte AB içinde hem yatay hem dikey ayrışmanın geliştiğini görülmektedir. Nitekim Michel gibi AB Yüksek Komiseri Borrell de von der Layen'in tutumuna karşılık daha ihtiyatlı olmaya çalışmıştır.

AB liderleri 26 Ekim'de İsrail-Filistin ağırlıklı gündemle toplanmıştır. Ancak AB tarafından hâlâ ateşkes çağrısı yapılmadığı "insani krizin" kabul edildiği ancak yalnızca insani ara verilmesinin gündeme geldiği görülmüş ve uluslararası toplumun beklentileri bir kez daha karşılanmamıştır. Nitekim AB üye devletlerinden Belçika ve İspanya AB'nin gerginliği düşürmesi ve İsrail hakkında yaptırımların gerçekleşmesi için çağrılarda bulunmuşlardır. Ayrıca İspanya Devlet Başkanı, 24 Kasım'da yaptığı açıklamada bağımsız Filistin devletinin AB tarafından tanınmaması durumunda ulusal kararını vereceğini belirtmiştir. Bu durum üye devletler içinde parçalanmanın derinleşebileceğini göstermektedir. Ayrıca AB içinde buluşulamayan ortak vizyona ek olarak Layen, bölge devletlerinin beklentilerine karşılık da AB vizyonunun ortak paydada buluşmadığını Gazze diplomasi sırasında teyit etmiştir. Nitekim Layen, çatışmalar sonrasında Gazze'nin ve Filistin'in yeniden inşasını AB gündemine alırken, bölge ülkeleri mevcut çatışma sürecine odaklanmaktadır. Layen, AB'nin Gazze halkının zorunlu göçüne ve Filistin topraklarının küçülmesine karşı olacağını diplomatik gezilerinin ardından dile getirmiş olsa da birliğin, bölge gerçekliğinden uzak olduğu beklenen ateşkes çağrısının hâlâ gelmemiş olmasından anlaşılmaktadır.

“**Birliğin, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırılarında insan hakları ve uluslararası hukuk çerçevesindeki iddialarını net yaptırım ve eylemlerle desteklediği görülmüştür. Ancak bu tavrı Filistinliler için devam ettirmemesi çifte standardın oluştuğuna yönelik eleştirileri güçlendirmektedir. Bu da içeride ve dışarıda kamuoyu nezdinde AB'nin normatif aktörlüğüne ilişkin krizi derinleştirirken bu kimliğin sağladığı normatif gücü de sarsmaktadır.**

İncelenen kanıtlar savaş hukuku ve uluslararası insancıl hukukun normlarının İsrail tarafından ihlal edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Avrupalı liderlerin uluslararası hukuk hakkında daha net olması gerekmektedir. Aksi takdirde mevcut durumda Ortadoğu kamuoyunda yaklaşık 10 yıldır yitirmekte olduğu normatif imajı uluslararası kamuoyunda da derinleşecektir. Birliğin, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırılarında insan hakları ve uluslararası hukuk çerçevesindeki iddialarını net yaptırım ve eylemlerle desteklediği görülmüştür. Ancak bu tavrı Filistinliler için devam ettirmemesi çifte standardın oluştuğuna yönelik eleştirileri güçlendirmektedir. Bu da içeride ve dışarıda kamuoyu nezdinde AB'nin normatif aktörlüğüne ilişkin krizi derinleştirirken bu kimliğin sağladığı normatif gücü de sarsmaktadır. Ayrıca çatışmaların devam-

lılığı Avrupa içerisinde yeni bir riski de beraberinde getirmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü raporlarına göre 7 Ekim'den itibaren Avrupa'da antisemitik ve İslamofobik eylemler artmıştır. Hâlihazırda Avrupalı toplumlardaki yabancı düşmanlığı tehlikesinin söz konusu eylemlerle ciddi sonuçlara ulaşabilme potansiyelinde olduğu unutulmamalıdır. Nitekim İrlanda'da 23 Ekim akşamı yaşanan şiddet olayları ve hükümetin kontrolü sağlamada yaşadığı güçlük Avrupa toplumlarında yabancı düşmanlığının ne denli hassas ve kırılabilir bir hâle geldiğini hatırlatmıştır. Üye ülkeler arasındaki parçalanmalar ise AB'nin tekil dış politika vizyonuna olan ihtiyacı her yeni krizde daha fazla derinleştirmektedir. AB'nin vizyonuyla eylemleri arasındaki tutarsızlıklar Arap coğrafyasındaki sivil toplum kuruluşları nezdinde değerini yitirmeye başlamıştır. Nihayetinde AB'nin normatif aktörlük iddiası ve gücü her geçen gün yitirilirken Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da etkili aktör olabilme hedefi de gerçekleşememe riskiyle karşı karşıyadır.

Hâlihazırda ortak dış politika, savunma ve güvenlik stratejisi oluşturamamış AB'nin uluslararası siyasetteki varlığında normatif aktörlüğünün sağladığı güç, birliğin direnci ve dayanıklılığı için hayati önem taşımaktadır. Bu sebeple üye ülkeler İsrail-Filistin krizinde tarihî bagajlarını ve ideolojilerini bir kenara bırakarak normatif aktörlüğe ilişkin tutarlı eylemlerde bulunmayı AB'nin varoluşu bağlamında düşünmeli ve buna uygun aksiyonlar almalıdır. ■

SIERRA LEONE'DA 26 KASIM 2023 DARBE GİRİŞİMİ

DOÇ. DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

Tüm bu coğrafyalarda yaşanan toplam 486 darbe girişiminin 214'ünün yaşandığı Afrika, askerî yönetim rekorunu bir zamanlar Eric Nordlinger'in "En yüksek askerî rütbe cumhurbaşkanlığıdır" esprisi yaptığı Latin Amerika'dan aldı.

”

Askerler için yurttaşları olduğu ülkenin ulusal çıkarlarını korumak belki de en önemli görevdir. Bu bağlamda, dünya tarihi ulusal çıkarları tehdit edilen ülkelerin askerlerinin o çıkarları korumak için gerçekleştirdiği savunma ya da saldırma savaşları örnekleriyle doludur. Savaşlar sonunda tehdit altında kalan ulusal çıkarlar, askerler tarafından ya ortadan kaldırılmıştır ya da devam edip hatta büyüyüp, askerlerin başarısız olma durumları karşısında ülkenin işgaline neden olmuşlardır. Ne var ki askerler ülkelerinin ulusal çıkarlarını sadece

o çıkarları tehdit eden başka ülkelere karşı korumazlar. Afrika'da ise bir dış politika alanı içine giren savaşların yanında iç politika alanında incelenebilecek darbe durumlarında da askerler ulusal çıkarları koruma görevini üstlendiğini düşünmektedirler. Bu minvalde sürekli darbelerin görüldüğü Afrika'da dış politikadakinin aksine, iç politikada incelenen darbelere askerler ulusal çıkarları başka bir ülkeye karşı değil doğrudan bağlı oldukları ülkenin yöneticilerine karşı koruduklarını ileri sürmektedirler. Siyasi yolsuzluklar, ekonomik krizler, ülke içindeki farklı halkların kendi içlerindeki huzursuzluklar, yoğun terör eylemlerinin önlenememesi, iç savaşlar gibi nedenler askerlerin ulusal çıkarları yöneticilere karşı korumaları "gereçekçeleri"ne ve darbe süreçlerine adeta zemin hazırlamaktadır.

AFRİKA'DA DARBE YOĞUNLUĞU

Darbelerin son dönemde yoğunlaştığı kıtalardan Afrika, dünyada 1948 yılında başlayan dekolonizasyon dönemiyle birlikte kolonyal dönemin etkisiyle yöneticiler halkları nasıl yöneteceklerini tam olarak

bilmediklerinden pek çok darbeye şahit oldu ve askerler bu süreci kendi siyasi müdahaleleri amacıyla değerlendirdi. 1950 ve 2022 yılları arasında Afrika'da yaşanan 214 darbe girişiminden 106 tanesi başarılı olurken 108 tanesi ise başarısız oldu. Aynı dönemde Latin Amerika'da 146, Asya-Pasifik'te 49, Ortadoğu'da 44, Avrupa'da 17 ve Güney Asya'da 16 darbe girişimi gerçekleşti. Tüm bu coğrafyalarda yaşanan toplam 486 darbe girişiminin 214'ünün yaşandığı Afrika, askerî yönetim rekorunu bir zamanlar Eric Nordlinger'in "En yüksek askerî rütbe cumhurbaşkanlığı

ğdır” esprisi yaptığı Latin Amerika’dan aldı. Bunun yanında 2011 yılında halkların daha fazla ekonomik ve siyasi özgürlük için harekete geçip yöneticilerine isyan ettikleri Arap Baharı’ndan sonra Afrika’da toplam 47 darbe girişimi görüldü, bunlardan da 12 tanesi dışında hepsi başarılı oldu. 2020 yılında başlayan bir darbeler geçidinde de şu ana kadar Mali 2, Burkina Faso 1, Nijer 1, Sudan 1, Gabon 1, Sao Tome ve Principe’te 1 darbe girişimi yaşadı. Gabon’daki, Sao Tome’daki ve Principe’teki birer girişimin dışında geri kalanlar başarılı oldu.

“
Sierra Leone’daki darbe girişimi Afrika kıtasındaki 1960’lar ve 1970’lerdeki darbeler dalgasına artık kesin olarak dönüş yapıldığını göstermektedir. 2011 yılından beri gerçekleşen ve başarılı olan girişimler, kıtada tüm yüzyılda gerçekleşen ve başarılı olan darbelerin neredeyse üçte biri oranındadır.”

Afrika darbe zincirine son halka 26 Kasım 2023 tarihinde Batı Afrika ülkesi Sierra Leone ile eklendi.

Bir grup milis başkent Freetown’daki belli noktalara saldırılar düzenledi. 2023 yılının Temmuz ayında yeniden cumhurbaşkanı seçilen Julius Maada Bio’ya göre güvenlik güçleri tarafından anında etkisizleştirilen milislerin amacı ülkedeki anayasal düzeni bozmaktı. Bu yoruma Enformasyon Bakanı Cherron Bah da katıldı ve milisleri darbe düzenlemekle suçladı. 2023 darbe girişimi ülkedeki 1961 yılından günümüze kadar olan süreçteki yedinci ve tek başarısız girişim oldu. 1967 yılındaki girişimde Cumhurbaşkanı Siaka Stevens General David Lansana tarafından,

1968 yılındaki girişimde General Lansana General Andrew Juxton Smith tarafından, aynı yılki girişimde General Smith General Amadu Bangua tarafından, 1992 yılındaki girişimde General Joseph Momoh General Foday Fonkoh ve Liberyalı Cahrles Taylor tarafından, 1996 yılındaki girişimde Valentin Strasier General Brigadier Bio tarafından ve 1997 yılındaki girişimde General Brigadier Bio general Paul Koroma tarafından devrildi.

Sierra Leone'daki Kasım 2023 darbe girişiminin başka Afrika ülkelerine de yansması yüksek bir olasılık olarak algılanmalıdır. Dünyanın çeşitli yerlerinde süregelen çatışmalar ve savaşlar, Afrika ülkelerindeki askerleri daha da hareketlendirmektedir çünkü özellikle terör yapılan bu durumdaki istikrarsızlıktan yararlanmakta, ekonomik akış durduğu için halk daha fazla aç çekmektedir. Avrupa ülkelerinin kendi koşullarında geliştirdiği demokrasiyi kendi koşullarıyla geriletmediği Afrika'da görmeyi denemeleri ve ekonomik yardımları bu demokrasi derecesine göre ayarlamaya çalışmaları ise büyük hatadır.

SIERRA LEONE'DA ASKERİ VESAYET VE DARBE GELENEĞİ

Kuzeyinde Gine, güneyinde Liberya, batısında ise Atlantik Okyanusu bulunan Sierra Leone'un postko-

lonyal dönemiyle ilgili dört özelliği vardır. Birincisi, bağımsızlık ilan edildikten sonra yapılan ilk genel seçimleri kazanan adayın bir darbeyle en kısa görev süresi sonunda devrildiği Sahraaltı Afrika ülkesidir. 1961 seçimlerini kazanan Siaka Stevens seçim sonuçlarının açıklanmasından sadece iki saat sonra General David Lansana'nın düzenlediği darbeyle devrildi. İkincisi, Sierra Leone Sahraaltı Afrika'da başka ülkede iç savaş çıkaran bir kişinin kendi sınırlarında da iç savaş çıkardığı tek ülkedir. 1991 ve 2005 yılları arasında süren Sierra Leone İç Savaşı doğrudan Liberya'daki iç savaştan etkilendi. Liberya İç Savaşı'nı çıkaran Liberya Ulusal Yurtsever Cephesi Başkanı Charles Taylor Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) görevi için Liberya'da asker bulundurmaya devam eden Sierra Leone'u zayıflatmak yanında ülkedeki Devrimci Birleşik Cephe militanlarına destek vererek Cumhurbaşkanı Joseph Momo hükümetinin devrilmesi için bir iç savaşın çıkmasına neden oldu. Günümüzdeki Sierra Leone Ordusunda profesyonel olarak görev yapan askerlerin çoğu iç savaşta Devrimci Birleşik Cephe (RUF) için silahlanan çocuklardır. Üçüncüsü, yolsuzlukla mücadeleyi resmî adının içine alan Sahraaltı Afrika'daki tek askerî rejim Sierra Leone'dadır. 23 Mart 1967 tarihindeki darbeyle göreve gelen General Andrew Juxton Smith'in kurduğu askerî rejimin adı Yolsuzluk Karşısı Devrimci Hareket'tir. Dördüncüsü, bir cumhurbaşkanının görevdeyken bir askeri yeni cumhurbaşkanı adayı olarak gösterdiği tek Sahraaltı Afrika ülkesi Sierra Leone'dur.

1986 seçimlerini kazanan Joseph Saidou Momoh sağlık sorunları yaşadığı için ölmeden önce yeni cumhurbaşkanı olarak General Mohamed Tarawali'yi partisinden aday olarak gösterdi, Tarawali bir cumhurbaşkanının partisinden aday olarak gösterildiği Sahraaltı Afrika'daki tek asker oldu. 2017 yılında büyük bir toprak kayması geçiren ülkede yapılan 2018 seçimlerini 2023 girişiminin hedefindeki Julius Maada Bio kazandı. Ülkedeki ilk parasız eğitim sistemini kuran Bio, 2019 yılında artan tecavüz suçlarına karşılık olarak altı aylık sıkıyönetim ilan etti. 2023 yılının Temmuz ayındaki seçimleri kazanan Bio, ne var ki muhalefetin yoğun eleştirisi altında kaldı çünkü muhalefet partisi Tüm Halkın Kongresi tarafından seçimlere hile karıştırmakla suçlandı. Ayrıca ülkedeki işsizliğin %50'nin altına inmemesi, ülkedeki büyüme oranının 2019'daki %5,3'ten 2020 yılındaki % -2'ye düşmesi ve ondan sonra ortalama sadece %2'ye çıkması, kişi başına düşen gelirin 2014 yılındaki 713 Amerikan dolarından 2023 yılının sonuna doğru 413 Amerikan dolarına düşmesi, halkın polisten son derece rahatsız olması, askerlerin ve polislerin arasındaki gerilimler darbe girişiminin temel gerekçelerini oluşturdu. 13 kişinin öldüğü girişimden sonra Cumhurbaşkanı Bio'nun açıklamalarına göre ülkede güvenlik yeniden sağlandı, girişime karışan milisler tutuklandı.

SIERRA LEONE'DA KASIM DARBESİ GİRİŞİMİ

Sierra Leone'daki Kasım 2023 darbe girişimi üç noktayı gündeme getirdi. Birincisi, bu girişim aslında

30 Ağustos tarihindeki Gabon'daki girişiminde de olduğu üzere, 2020 yılından beri devam eden ve askerlerin yöneticileri terörle mücadelede yetersiz kaldıkları için devirdikleri darbelerden farklıdır. Gabon ve Sierra Leone; Mali, Burkina Faso ve Nijer gibi Sahel bölgesinde yer alıp uzun zamandır terörle mücadele eden ülkeler değillerdir. Bu iki ülkede gerçekleşen 2023 darbe girişimlerinin nedeni askerlerin ulusal çıkarların terörle değil, daha çok iktidara gelme yoluyla ve ekonomik durumla tehdit edildiğini düşünmeleridir. İkincisi, Sierra Leone'daki darbe girişimi Afrika kıtasındaki 1960'lar ve 1970'lerdeki darbeler dalgasına artık kesin olarak dönüş yapıldığını göstermektedir. 2011 yılından beri gerçekleşen ve başarılı olan girişimler, kıtada tüm yüzyılda gerçekleşen ve başarılı olan darbelerin neredeyse üçte biri oranındadır. 1960'lar ve 1970'lerde halkı nasıl yöneteceklerini bilmedikleri için darbe gören yöneticilerde aynı durum günümüzde de yaşanmaktadır. Tüm bu darbeler göstermektedir ki yöneticilerin bağımsızlığını ilk yıllarında yaşadığı yönetim

zorlukları günümüzde de devam etmektedir. Bu konuda bir yönetsimsel gerileme olduğu kesindir. 2014 yılından beri 30 ülkeden 24'ünde askerî rejim fikrinin yükselmesi yönetim gerilemesinin bir sonucudur. Üçüncüsü ise Afrika ülkelerindeki bazı grupların da artık askerî rejime eskisinden daha sıcak bakmaya başlamasıdır. Afrobarometre'nin bir araştırmasına göre 36 ülkenin halkları %53'e %42 oranında askerî rejimi yolsuzluk yapan ve ülkeyi yönetemeyen sivil yöneticilere tercih etmişlerdir. Ayrıca yine bu ülkelerde halkların sadece %38'i demokrasiden mutludur. Araştırmaya katılan kişilerden %40'ı askerlerin özellikle terörle mücadelede sivilere göre çok daha başarılı performans gösterdiklerini düşünmüşlerdir. 2020 yılında Mali'deki darbeden önce halkın %58'i tüm sivil yöneticilerin yolsuzluk içinde olduğunu düşünürken bu oran 2021'deki darbeden sonra %25'e inmiştir. Gine'de ise aynı oran 2021 darbesinden önce %50'yken darbeden sonra %28'e inmiştir. Şu anda Mali'deki halkın %80'i askerî yönetimi meşru bulmakta-

dır. Ayrıca unutulmaması gerekir ki Afrika'da bazı toplulukların askerî yönetimlere daha sıcak bakmaya başlamalarının ekonomik bir boyutu da vardır. 1990 yılından 2010 yılına kadar olan dönemde aşırı yoksulluk 288 milyon kişiden 433 milyon kişiye yükselmiştir ve kıtadaki 54 ülkenin %78'inde enflasyon çift haneli rakamlara ulaşmıştır. Sivil hükümetlerin 2022 yılındaki ortalama bütçelerinin %40'ının yiyecek arzına ayrıldığı kıtada yine ortalama bütçelerin %17'si ise dış borçları ödemeye ayırmaktadır. Bu durumlar halkta büyük bir hayal kırıklığı yaşatmaktadır. Zambiya Cumhurbaşkanı Hakainde Hichilema'nın dediği gibi halk demokrasiyi değil, yemek yemeyi tercih eder hâle gelmiştir.

Sonuç olarak Sierra Leone'daki Kasım 2023 darbe girişiminin başka Afrika ülkelerine de yansıması yüksek bir olasılık olarak algılanmalıdır. Dünyanın çeşitli yerlerinde süregelen çatışmalar ve savaşlar, Afrika ülkelerindeki askerleri daha da hareketlendirmektedir çünkü özellikle terör yapıları bu durumdaki istikrarsızlıktan yararlanmakta, ekonomik akış durduğu için halk daha fazla acı çekmektedir. Avrupa ülkelerinin kendi koşullarında geliştirdiği demokrasiyi kendi koşullarıyla geriletmediği Afrika'da görmeyi denemeleri ve ekonomik yardımları bu demokrasi derecesine göre ayarlamaya çalışmalarını ise büyük hatadır. Bu hatadan dönülmeli ve yalnızlığa terk edilen Afrika ülkeleri gerekli siyasi ve ekonomik destekleri alarak darbe sarkacından ve askerî vesayetten kurtarılmalı ve demokratik rejimlerin güçlenmesine yardım edilmelidir. ■

NETANYAHU'NUN TARTIŞMALI SİYASİ HAYATI VE FAALİYETLERİ

GÜLNİHAL KOÇAK

Yüksek Lisans ESOĞÜ

“

Son yüzyılın en büyük katliamlarından birine yol açan ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından da “Gazze kasabı” olarak tanımlanan İsrail Başbakanı Netanyahu'nun hayatı ve siyasi kariyeri bu sürecin yapı taşlarını da inşa etmiştir.

”

7 Ekim tarihinde Hamas'ın askerî kanadı İzzettin el-Kassam Tugayları'nın İsrail'e yönelik Aksa Tufanı Operasyonu sonrası İsrail, Filistin'e yönelik soykırım derecesinde ağır savaş politikaları izlemeye başlamıştır. 7 Ekim'den bugüne Gazze'deki yerleşim yerlerine, hastanelere,

okullara, mülteci kamplarına, camilere ve kiliselere düzenlediği saldırılarla on binin üzerinde Filistinlinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Ayrıca Tel Aviv yönetimi, Gazze'ye gıda, elektrik ve yakıt akışını kesmiş;

yasaklı olan beyaz fosfor bombasını kullanarak savaş suçunun ötesinde, Gazze'ye karşı soykırım suçu işlemiştir. Topyekün kuşatma altındaki Filistin'e yönelik bu politikaların en temel uygulayıcılarından ve sorumlularından biri İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu olmuştur. Son yüzyılın en büyük katliamlarından birine yol açan ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından da “Gazze kasabı” olarak tanımlanan İsrail Başbakanı Netanyahu'nun hayatı ve siyasi kariyeri bu sürecin yapı taşlarını da inşa etmiştir.

HAYATI VE KARİYER SÜRECİ

“Bibi” lakaplı ve tam ismi Benjamin Ben Nitai olmakla birlikte kendisinden Binyamin Netanyahu, Bibi Netanyahu olarak da söz edilmektedir. Netanyahu, 21 Ekim 1949 tarihinde, aslen Filistin toprakları içerisinde bulunan, günümüzdeki İsrail'in Tel Aviv şehrinde Zila ve Profesör Benzion Netanyahu çiftinin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Müslüman Kudüs'te büyümüş ve ilköğretim eğitimini burada aldıktan sonra 14 yaşında ailesiyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) göç etmiştir.

1963-1967 yılları arasında kaldığı Pensilvanya’da, Cheltenham Lisesinde eğitim görmüştür. Eğitimini Haziran 1967’de Altı Gün Savaşları sırasında yarıda bırakarak İsrail Savunma Kuvvetlerine bağlı özel harekât birimi Sayeret Matkal’a katılmıştır. Burada savaş eğitimleri almış ve takım liderliği yapmıştır. Ayrıca Binyamin Netanyahu’nun abisi Yonatan Netanyahu da Sayeret Matkal’ın kumandanlığı yapmış, Altı Gün Savaşları’nda yaralanmış ve 1974’te Entebbe Operasyonu’nda ölmüştür.

Entebbe Operasyonu’ndan bir yıl sonra, 1975’te Binyamin Netanyahu tekrar ABD’ye dönerek Massachusetts Teknoloji Enstitüsünde (MIT) mimarlık lisans programını tamamlamıştır. 1977 yılında ise aynı enstitüde Sloan İşletme Okulu İşletme Bölümünde yüksek lisans eğitimine devam etmiştir. Bu dönemde Amerikalıların ismini doğru telaffuz edememesi gerekçesiyle ismini “Benjamin Ben Nitai” olarak değiştirmiştir. Öyle ki bu isim değişikliği sonraki yıllarda İsrail’deki siyasi rakipleri tarafından İsrail millî bilincine sahip olmamakla eleştirilmiştir. Netanyahu, yüksek lisans mezuniyeti sonrası İsrail’e dönmüş ve bir mobilya şirketi olan Boston Danışmanlık Grubunda pazarlamacılık yapmıştır. İsrail’e döndükten sonra abisi Yonatan’ın ölümünden etkilenen Netanyahu, 1978 yılında Yonatan Netanyahu Anti-Terörizm Enstitüsünü kurmuş, iki yıl boyunca burada faaliyetler yürütmüştür. 1972-1978 yılları arasında Miriam Haran ve 1981-1984 arasında Fleur Cates ile evlilikler gerçekleştirmiştir. Miriam Haran ile evliliğinden 1978 yılında Noa Netanyahu-Roth isimli

kızı dünyaya gelmiştir. 1991 yılında üçüncü evliliğini gerçekleştirdiği Sara Netanyahu ile hâlâ evlidir; Yair Netanyahu ve Avner Netanyahu isminde iki çocukları vardır.

“

Üç yıllık başbakanlık görevi süresinde baskı politikalarını sürdürmüş, Ağlama Duvarı tünelinin yeniden açılmasıyla ilgili verdiği talimatın ardından Filistin ile İsrail arasında pek çok çatışmayı da tetiklemiştir. Ayrıca Netanyahu hükümeti bu yıllarda Batı Şeria ve Gazze’de yeniden Yahudi yerleşimine başlanacağını duyurmuştur.

”

SIYASETTE NETANYAHU

1984-1988 yılları arasında Birleşmiş Milletlerde elçilik görevinde bulunan Netanyahu, 1988 yılında İsrail’e tekrar dönerek İsrail’in ana merkez sağ siyasi partisi Likud Partisi’ne katılmıştır. Bugün hâlâ iktidarda olan ve aşırılıkçı politikalarıyla bilinen Likud Partisi’nin 1980’lerden beri siyasetteki aktif varlığını sürdüren yapısı içinde Netanyahu 1996 senesinde başbakanlık için yapılan seçimi kazanmıştır. 1999’a kadar görevini sürdüren Netanyahu aynı zamanda İsrail’in en genç başbakanı olmuştur. Üç yıllık başbakanlık görevi süresinde baskı politikalarını sürdürmüş, Ağlama Duvarı tünelinin

yeniden açılmasıyla ilgili verdiği talimatın ardından Filistin ile İsrail arasında pek çok çatışmayı da tetiklemiştir. Ayrıca Netanyahu hükümeti bu yıllarda Batı Şeria ve Gazze’de yeniden Yahudi yerleşimine başlanacağını duyurmuştur. 1997 yılında çatışmadan iş birliğine geçeceğini simgeleyerek Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) lideri Yaser Arafat’la Batı Şeria’nın kontrolünün yüzde 13’ünü Filistin’e vermek üzere anlaşmaya (Hebron Protokolü) varmıştır. 1999 yılında ise yenilgiye uğrayan Netanyahu, Likud Partisi’nin başkanlığından da çekilerek siyasi arenayı terk etmiştir.

Siyasi kariyerindeki 3 senelik boşluğun ardından, Likud Partisi’nde kendisinin yerine geçen, dönemin Başbakanı Ariel Şaron tarafından 2002 yılında dışişleri bakanı olarak atanmıştır. 2003 meclis seçimle-

rinden sonra Şaron, Netanyahu’ya Finans ve Ekonomi Bakanlığını teklif edince Netanyahu, bakanlıkta bağımsız kararlar alabilme şartıyla bu görevi kabul etmiştir. 2005 yılına kadar bakan olarak görev yapan Netanyahu, Şaron’un Gazze’den geri çekilme planını onaylamasından ötürü doğan ihtilafardan dolayı bakanlık görevinden istifa etmiştir. Bu kararın hemen ardından dönemin başbakanı Şaron, Likud Partisi’nden ayrılarak Kadima Partisi’ni kurmuş ve iktidarını Kadima Partisi ile devam ettirmesiyle Likud’un 2006 seçimlerinde dördüncülüğe gerilemesine sebep olmuştur. 2009 yılına kadar iktidar olamayan Netanyahu başkanlığındaki Likud, Netanyahu’nun 14 Ağustos 2009’da yaptığı “barış süreci” konuşmasıyla tekrar iktidar olmayı başarmış ve başbakan olarak kariyerine devam etmiştir. Nitekim bu konuşmasında Netan-

yahu, o güne kadar karşı çıktığı İsrail’le Filistin arasındaki iki devletli çözüm politikasının aksine ekonomik iş birliği ve barış politikaları isteğini belirtmiştir. Ancak seçimlerden hemen sonra gerek Golan’dan, Doğu Kudüs’ten ve Batı Şeria’dan çekilme konusunda gerekse de Yahudi yerleşimlerinin devam etmesi konusundaki ısgalci politikalarını devam ettirmiştir.

“
2022 yılındaki seçimleri tekrar kazanmasıyla 6. kez başbakanlık görevine dönmüştür. Üstelik bu kez ülke tarihinin en sağcı, ırkçı, dinci ve fanatik koalisyon hükümetini kurmuştur.

”
2010 yılında İngiliz New Statesman dergisi, Netanyahu’yu “en etkili 50 politikacı” listesinde 11. sırada göstermiştir.

“

Netanyahu'nun siyasetteki etkin varlığı, onun aşırılıkçı politikaları ve onun iç siyaset kaygılarının çerçevesinde şekillenmiştir. İsrail'in tüm vatandaşların değil sadece Yahudilere ait olan bir ulus devlet olduğunu söyleyen Netanyahu; Filistin politikasını *"Araplar bugün silahlarını bırakırsa şiddet son bulur. Fakat Yahudiler bugün silahlarını bırakırsa İsrail diye bir şey kalmaz"* sözleri çerçevesinde çizmiştir.

”

2009 yılından 2021'e kadar başbakanlık görevini devam ettiren Netanyahu, 2021 yılında hakkında açılan yolsuzluk davası sonrası siyasi istikrarını kaybederek seçimlerde mağlup olmuştur. Bu 12 yıllık başbakanlık sürecinde Netanyahu yukarıda ifade edilen 2009 yılında yaptığı konuşmasında İsrail

ile Filistin arasında ekonomik iş birliği temelli barış söylemlerinde bulursa da 2015 seçimlerinin öncesinde gelecek beş yıl içerisinde Filistin devletinin kurulmayacağını vadederek kendi döneminde yeni bir barış girişimi olmayacağını açıkça belirtmiştir. 1997 yılında Yaser Arafat'la yaptığı anlaşma ve 2009'daki barış konuşması dışında Filistin ile iş birliğinden ziyade çatışma odaklı politikalar üzerine ilişkiler yürütmüştür. Nitekim 1997 yılında Yaser Arafat ile Hebron Protokolü imzalayan Netanyahu, 2017 yılına gelindiğinde İsrail'e bağlı bölgelerde başta Arafat ve eski Filistin Müftüsü Hacı Muhammed Emin el-Hüseyni olmak üzere Filistinli liderlerin isimlerinin cadde ve sokaklara verilmesine karşı dahi bir dizi yasal işlem başlatacaklarını belirtmiş; Arafat'ın Batı Şeria'daki anıtını yıktırılmıştır.

2022 yılındaki seçimleri tekrar kazanmasıyla 6. kez başbakanlık görevine dönmüştür. Üstelik bu kez ülke tarihinin en sağcı, ırkçı, dinci

ve fanatik koalisyon hükümetini kurmuştur. Netanyahu döneminin son çeyreğinde Filistin'e karşı artan saldırılar, 7 Ekim 2023'te had saf-haya çıkararak savaş hukukunun tamamen göz ardı edilerek bir soykırıma dönüştüğü noktaya ulaşmıştır. Bu Filistin tarihinde uğranılan ilk haksızlık olmamakla birlikte, Başbakan Netanyahu'nun siyasetteki etkin varlığı, onun aşırılıkçı politikaları ve onun iç siyaset kaygılarının çerçevesinde şekillenmiştir. İsrail'in tüm vatandaşların değil sadece Yahudilere ait olan bir ulus devlet olduğunu söyleyen Netanyahu; Filistin politikasını *"Araplar bugün silahlarını bırakırsa şiddet son bulur. Fakat Yahudiler bugün silahlarını bırakırsa İsrail diye bir şey kalmaz"* sözleri çerçevesinde çizmiştir. Netanyahu hükümetinin etkin olduğu bu uzun dönem boyunca, Filistin politikasının sürdürülebilir bir barışa değil, İsrail'in Netanyahu tarafından da desteklenen Yahudi ulusal çıkarlarına hizmet eden bir araç olarak kullanıldığına dair yaklaşım yanlış olmayacaktır. Bu politikasıyla Netanyahu'nun Filistin'de güncel olarak devam etmekte olan katliamların müsebbibi ve Filistin'in çocuk, yaşlı, kadın, erkek fark etmeksizin verdiği on binlerin üzerinde sivil kayıplarla artan hayal kırıklığının ana öznelerinden olduğu açıktır. İsrail siyasetinde 1990'lı yıllara dayanan aktif siyasetinden bu yana Filistin halkının direnişi devam etmektedir. Netanyahu'nun Filistin politikasını revize ederek daha adil bir çözüme ulaşması ve bölgede uzun vadeli barışı desteklemesi beklentisi şu ana kadarki tutumu göz önüne alındığında mümkün görünmemektedir. ■

RÖPORTAJ

Doç. Dr. Giorgio Cafiero:

“İSRAİL’İN GAZZE’DEKİ ‘SAVAŞI’ ÖFKE VE İNTİKAM ARZUSUNDAN KAYNAKLANMAKTADIR”

ABDENNOUR TOUMI

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“İsrail açısından stratejik düşünme eksikliğini söylemek yanlış olmayacaktır. İsrail yönetimi, hedeflerinin ve askerî saldırılarının temel hedefini Hamas’ı ortadan kaldırmak olarak açıklamıştır. Ancak bölgedeki koşullar dikkatli şekilde değerlendirildiğinde Hamas iktidardan uzaklaştırılsa bile Gazze’deki savaş sonrası yönetime ilişkin kimsenin yanıtlamayacağı sayısız soru bulunmaktadır.”

Abdenmour Toumi: İsrail’in Gazze Şeridi’nde başlattığı askerî operasyon ve Batı Şeria’da devam eden toplu cezalandırmanın üzerinden 7 hafta geçti. İsrail-Filistin savaşında benzeri görülmemiş bu askerî operasyon ve sonuçlarına ilişkin değerlendirmeleriniz nelerdir?

Doç. Dr. Giorgio Cafiero: 7 haftadır süren gelişmeler, İsrail’in Gazze’deki savaşı öfke ve intikam arzusundan kaynaklanmaktadır. İsrail açısından stratejik düşünme eksikliğini söylemek yanlış olmayacaktır. İsrail yönetimi, hedeflerinin ve askerî saldırılarının temel he-

Kimdir?

Giorgio Cafiero

Doç. Dr. Giorgio Cafiero, Washington DC merkezli bir jeopolitik risk danışmanlığı olan Gulf State Analytics’in CEO’su ve kurucusudur. Aynı zamanda Georgetown Üniversitesinde akademisyen ve Amerikan Güvenlik Projesi’nde yardımcı araştırmacıdır. Cafiero, Körfez Uluslararası Forumu (Gulf International Forum), Stimson Merkezi, el-Cezire, Responsible Statecraft dergisi gibi çeşitli kurum, kuruluş ve yayınlara düzenli olarak katkıda bulunmaktadır. Kariyeri boyunca birçok kamu ve özel sektör kuruluşuna danışmanlık yapan, çeşitli ülkelerin diplomatlarını Körfez meseleleri hakkında bilgilendiren ve çok uluslu hukuk firmalarında konu uzmanı olarak çalışan Cafiero, San Diego Üniversitesinden uluslararası ilişkiler alanında yüksek lisans derecesi almıştır.

defini Hamas'ı ortadan kaldırmak olarak açıklamıştır. Ancak bölgedeki koşullar dikkatli şekilde değerlendirildiğinde Hamas iktidardan uzaklaştırılsa bile Gazze'deki savaş sonrası yönetime ilişkin kimşenin yanıtlayamayacağı sayısız soru bulunmaktadır. İsraililer "ertesini güne" hazırlanmayı başaramadılar ve bu durum çatışmalarındaki temel endişe olarak gelişmektedir. Bu durum İsrail'in stratejik düşünme konusundaki eksikliğini ve savaşın intikam duygusuna dönüşme ihtimalini göstermektedir.

Abdenmour Toumi: İsrail Ordusunun oluşturduğu insani felaket ve katliamın ardından Filistinliler hiçbir yere gitmeyeceklerini tüm dünyaya gösterdi. Katar ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) öncülüğündeki yeni "insani duraklama" mekanizmaları ve rehine diplomasisi yaklaşımıyla Gazze nereye gidiyor?

Doç. Dr. Giorgio Cafiero: Öncelikle Gazze'nin geleceğini pek çok belirsizliğin gölgelediğini ve durumun daha da karmaşıklaştığını söylemek gerekir. Bu belirsizlikler süregiden çatışma ortamında daha fazla derinleşmektedir. Hamas'ı popüler

kılan koşulların ve dinamiklerin ortadan kalkmayacağı ve dolayısıyla varlığını sonraki süreçlerde de sürdüreceği açıktır. Söz konusu koşul ve dinamikler, varlık göstermenin de ötesinde daha aşırı hâle gelecek ve Filistinli grubu etkili kılan Hamas'ın fikirleri, gündemleri ve felsefeleri devam edecektir. Gelecekte Hamas olmasa bile İsrail'e karşı Hamas'la aynı amaca hizmet edecek ve muhtemelen benzer ideolojiye sahip bir Filistin direnişi olacaktır. Ancak birçok İsraili ve Amerikalı bu gerçeği anlayamıyor. Bu anlamama

durumu Ortadoğu'daki en köklü sorunun çözüm yollarını da tıkamaktadır.

Washington ve diğer Batılı başkentlerdeki İsrail-Filistin ile Küresel Güney'e ilişkin konuşulan konular ve ana akım anlatılar arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır ve bu durum iki kesim arasındaki güvensizliği de beslemektedir. Küresel Güney'deki tepkilerin Batı başkentlerinde ortaya çıkan siyasi tutumdan oldukça farklılık gösterdiği ortadadır.

Abdenmour Toumi: Aksa Tufanı Operasyonu'nun, devam eden işgale karşı dünyanın tepkisini ortaya çıkardığı ve Küresel Güney ile Batılı güçler arasındaki uçurumu derinleştirdiği söylenebilir mi? İkincisinin kamuoyu (hatta ulusal düzeyde ve Barcelona'da olduğu gibi bölgesel olarak Belçika ve İspanya gibi

bazı hükümetler) Filistin davasına destek göstererek ilkinde katılmış olsa da.

Doç. Dr. Giorgio Cafiero: Washington ve diğer Batılı başkentlerdeki İsrail-Filistin ile Küresel Güney'e ilişkin konuşulan konular ve ana akım anlatılar arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır ve bu durum iki kesim arasındaki güvensizliği de beslemektedir. Küresel Güney'deki tepkilerin Batı başkentlerinde ortaya çıkan siyasi tutumdan oldukça farklılık gösterdiği ortadadır. ABD ve Avrupalı müttefiklerinin çoğu, İsrail'in "uluslararası kurallara dayalı düzenden" muaf tutulmayı hak ettiğine inanırken, Küresel Güney'deki ülkeler bunu yapmıyor. Batılı başkentler İsrail'in askerî saldırılarına yönelik tutumları konusunda destek niteliğindeki yaklaşımlarını sürdürmektedir. 7 Ekim'den bu yana ortaya çıkan olaylar, Küresel Güney'de ABD ve Avrupalı güçlerin

"uluslararası kurallara dayalı düzen" ve insan hakları söz konusu olduğunda tamamen ikiyüzlü olduğu yönündeki görüşü daha da güçlendirmiştir. Dolayısıyla bu durum Küresel Güney'de Batı'nın normatif konularla ilgili tutumunu sorgular nitelikte sonuçlar oluşturmaktadır.

“

İsrail'in Gazze'ye yönelik savaşı, birçok ülkeyi tehdit edebilecek tehlikeli yollarla bölgeye yayılma riski taşımaktadır. Dolayısıyla Gazze çatışmalarının derinleşmesi ve genişlemesi ihtimali Arap devletlerinin İsrail'e yönelik kaygılarını daha da yoğunlaştırmaktadır.

”

Abdenmour Toumi: İsrail'in Gazze Şeridi'nde devam eden askerî operasyonunda bölgesel aktörlerin Arap ve Arap olmayan

devletlerin konumu, rolü ve algısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Doç. Dr. Giorgio Cafiero: Birçok Arap ülkesi iki ana nedenden dolayı mevcut durumdan korku duymaktadır. Birincisi, İsrail'in Gazze'ye yönelik savaşı, birçok ülkeyi tehdit edebilecek tehlikeli yollarla bölgeye yayılma riski taşımaktadır. Dolayısıyla Gazze çatışmalarının derinleşmesi ve genişlemesi ihtimali Arap devletlerinin İsrail'e yönelik kaygılarını daha da yoğunlaştırmaktadır. İkincisi, Filistin meselesinin bazı Arapları harekete geçirme durumu söz konusudur. Bu durum ise egemen rejimleri terdirgin edecek potansiyel barındırmaktadır. Yani meselenin iki boyutu söz konusudur; ilki, İsrail'in başlattığı savaşın bölgeye yayılma ihtimali ikincisi ise bölge rejimlerinin kendi halklarının harekete geçme durumudur. ■

Türkiye'nin Ortadoğu alanındaki en büyük düşünce kuruluşu olan
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

genişleyen ekibi, Ankara ve İstanbul'daki ofisleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortadoğu'daki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri bölge uzmanları aracılığıyla takip eden ORSAM, saha araştırmalarıyla zenginleştirdiği analiz ve raporlarıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmektedir.

Ortadoğu gündemini takip etmek için

www.orsam.org.tr

ve sosyal medya hesaplarımızı inceleyiniz.

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

